

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ
DIRECTOR: AUREL COSMA

CATUL BOGDAN.

PROVINCIE.

Din viața publică a Bănățenilor de altădată

— Coriolan Brediceanu —

de Traian Vuia

În anii 80 centrul cultural și economic al Bănătului a fost Timișoara. Cele două județe a căror centru era acest oraș, de altcum cel mai important din punct de vedere industrial și comercial după Budapesta, erau printre cele mai bogate ținuturi locuite de Români, cari posedau aci gospodării, cari puteau servi de modele de agricultură rațională. În Timișoara Bănatul avea deja o bancă „Timișana” una dintre cele mai solide instituite de credit din acele timpuri; avea două gazete, dintre cari „Luminătorul” era considerat drept „porte-parole” al aspirațiilor Românilor, organ al Partidului național. Românii mai aveau grație protopopului Meletie Dreglici, lui Emanuil Ungureanu, lui Pavel Rotariu, un alumneu, unde mizeria studenților săraci din cele două școli secundare a aflat un cămin părintesc. În acele vremuri Timișoara era încă oraș german, o fortăreață a germanismului apărată de o burghezime nemțească cu baze solide culturale industriale și comerciale. Era unul dintre cele mai moderne orașe din lume. Timișoara a fost printre cele dintâi orașe din lume luminate cu electricitate. În era aceasta Românii n’au întâmpinat multe piedeci în dezvoltarea lor culturală și materială. Germanii nu vedeau dezvoltarea Românilor cu simpatie — mai mult cu indiferență — îi considerau de un popor inferior, deși nu ezitau a face apel la Români, când descoperiau ici colea câte un bărbat harnic. Intelectualii români, cari purtau steagul românismului, se inspirau dela Andrei Mocsonyi și rezidența lui din Foeni era locul, de unde primeau sfaturi de înțelepciune, de speranță și credință în destinele poporului român.

Soarta Românilor s’a schimbat și persecuțiile au început cu maghiarizarea orașului în anii 90. Este surprinzător cu ce ușurință s’au pretat Nemții maghiarizării. În familie, în societatea lor au rămas Germani, în toate manifestările lor exterioare, politice, luau lustrul maghiar. Aci influența străină, cuvântul de ordine venit de peste hotare au jucat un rol important. Imperiul german avea nevoie de prietenia Maghiarilor și pentruca să nu vadă această prietenie compromisă prin mișcări naționale inoportune din partea Nemților din Bănat, prin indiferența lui față de soarta lor i-a lăsat să n’ștealgă, că trebuie să se supună fără murmur. Popor disciplinat, a înțeles ce cere interesul superior al germanismului din lume. Numai așa se înțelege, că Nemții, cari nu aveau admirație pentru Maghiari, și pentru felul lor de a proceda, le dădeau concursul lor politic. Când Neamțul doria să stigmatizeze o plecare proastă, o disordine, zicea: „Da geht’s ung’risch zu”. Nemții recunoșteau Românilor și îndeosebi țărânului român, calități necontestate de popor echilibrat, darul unui bun simț caracteristic, o discreție, care storcea admirația celor cari ajungeau în contact cu el.

Politica maghiară inaugurată în Bănat a fost desastroasă pentru Români, goana contra presei începuse și procesele de presă judecate prin curți de jurați bine chibzuite făceau, că afară de anii de temniță, cu cari erau gratificați redactorii, presa suferia în existența ei materială. Amendele erau grele și se substrăgeau din cauțiunea gazetei, care nu putea apare înainte de a fi cauțiunea întregită. În situația poporului nostru sărac, fără aristocrație, fără burghezie — numai o mână de intelectuali — chestiunea financiară a gazetei devenise o problemă grea, o boală, care revenia periodic. După lungi lupte „Luminătorul“ a dispărut.

Nu puteam arăta portretul lui C. Brediceanu, dacă nu l'așezam în cadrul, care-i convine și dacă nu schițam evenimentele, cari au precedat pășirea lui pe scena luptelor pentru păstrarea caracterului românesc al Bănatului.

La alegerile generale pentru dieta din Budapesta din 1884 Ardealul, unde legea electorală făcuse imposibilă participarea Românilor, se decretase deja pasivitatea; Bănatul bucurându-se de o lege mai liberală a luat parte punând candidați cu programul Partidului național din 1881. Coriolan Brediceanu a fost candidatul cercului electoral Bocșa. Deși foarte tânăr încă, era bine cunoscut, avea deja o popularitate solid așezată. Talentul lui de orator și succesele lui ca criminalist i-au dat un prestigiu necontestat. Lupta Românilor a fost o manifestare eclatantă a vitalității lor și a sentimentului național. Eram în era lui Coloman Tisza, a cărui lozincă a fost: „Trebue să sdrobim naționalitățile“. Toate mijloacele au fost declarate legale, alegerea lui Coriolan Brediceanu trebuia împiedecată prin toate mijloacele, chiar și prin cele mai barbare. Lupta Românilor storsese chiar și admirația adversarilor. Brediceanu făcea figură printre cei mai iluștrii bărbați, fruntea Bănatului: Andrei Mocsonyi, Alexandru Mocsonyi, Vicențiu Babeș, generalul Doda, Emanuil Ungurianu. Lupta din 1884 a fost ultima încercare, după care și Bănatul s'a văzut silit să intre în pasivitate. De fapt în 1887 nu s'a mai pus nici un candidat. La Caransebeș Români au crezut, că fac act de buni Români votând pe Ludovic Mocsary, candidat al partidului Kossuthist, dar care a recunoscut dreptatea cauzei Românilor. Deși Bănatul intrase în pasivitate, politica Românilor din acest ținut s'a diferențiat de cea a Ardelenilor, a căror evoluție istorică era cu totul deosebită. Ardelenii așteptau salvarea dela Viena, Bănățenii, mai realiști, cugetau, că ingratitudea Habsburgilor este destul de bine stabilită ca Români să mai poată spera o dreptate dela Viena. Habsburgii uitaseră cu totul, că „*Justitia regnorum fundamentum*“, deși o aveau sculptată în peatră pe un frontispiciu al Hofburgului. Tânărul Alexandru Mocsonyi, care avuse deja incidente neplăcute la universitatea din Budapesta din a căror pricină a fost silit să se refugieze în o facultate austriacă, unde și-a luat apoi diploma, câștigase o reputație de erudit și mare cugetător. Relațiile lui cu Brediceanu se datorează socrului, Constantin Rădulescu, avocat și inginer, primar al orașului Lugoj, consilierul juridic al familiei Mocsonyi.

Evenimentele în Europa se precipitaseră. Războiul franco-german, în care simpatia Maghiarilor pentru Prusia nu a fost un secret, capitularea Habsburgilor față de Maghiari, cari au presimțit egemonia Germaniei, un Hohenzollern pe tronul României, capitularea ministerului Hohenwart, sub care se hotărîse reînviea regatului Bohemiei, la înjunțierea lui Bismarck, toate aceste evenimente au făcut pe Alexandru Mocsonyi să tragă consecința, că făcând chiar abstracție de ingratitudea istorică a Habsburgilor, aceștia nu mai pot face dreptate naționalităților oprite de Germani și de Maghiari. Autonomia Croației era un exemplu viu al felului cum respectă Maghiarii „legile fundamentale ale țării. Bărbat înțelept, Al. Mocsonyi a văzut clar și a putut trasa un program pe care l'a aflat exact toată evoluția ulterioară a istoriei. Dacă o naționalitate, ca Cehii, economic, cultural și politic nouă superiori nu au putut obține satisfacție, ce nădejde puteam avea noi, fără așezăminte economice și culturale solide, cu un popor sărac și fără educație politică. Pasivitatea nu putea fi considerată de o politică bazată pe un prea mare curaj și observarea ei nu putea fi impusă poporului. În împrejurările acelea era totuși o necesitate, o politică de expedient. Naționalitățile sub dominație străină erau pretutindeni asuprite. Germania avea pe

Polonezi, Anglia pe Irlandezi etc. Al. Mocsonyi a cugetat, că soarta noastră numai o „constelație nouă” și „europeană” o poate schimba. În mintea lui însă această nouă constelație nu a fost numai o teorie, pentru că din tot ce a scris și zis rezultă, că idealismul adevărat este bazat pe realitate. Europa în stadiul, în care se afla era ceva instabil, trebuia deci să așteptăm venirea altor vremuri și să nu ne uzăm în lupte politice sterile. Pasivitatea era o politică de așteptare, dar nu de resemnare. Cât privește pe frații de dincolo, știa prea bine, că în conjuncturile de atunci politicește nu ne puteam aștepta la nici un ajutor, deși simpatiile lor nu erau trase de nimeni la îndoială. Este pe de altă parte adevărat, că liberalii în frunte cu Sturdza ni-au adus și mari decepții și umiliri. Toate acestea nu ne împiedecau să ne îndreptăm privirile peste Carpați și să vedem eu fală, că acolo s'a ridicat un mic regat, harnic și bogat, conștient de puterea sa, a cărui prestigiu este în creștere, un nucleu în jurul căruia se vor aglomera toți fiii aceleiași mame. Nimeni nu o spunea, dar mulți o simțiau mai bine decât noi, îndeosebi Maghiarii. Toate protestările noastre de a nu fi iredenți nu aflau crezământ la Maghiari. De fapt, Ardelenii erau atât de striviți, atât de timorați, că majoritatea lor, după cum vom vedea mai departe, nu cutezau nici măcar să viseze, că ne vom uni cândva cu frații noștri din Regat.

Al. Mocsonyi a fost un realist, el avea un program bine stabilit. Să ne alipim credincioși celor două biserici, să dezvoltăm puținele școli, instituțiile culturale și economice, morale, ca în momentul, când va suna glasul învierii, să ne aflăm pregătiți. Este evident, că o politică mai realistă abia se poate imagina, iar o politică aventuroasă, șgomoasă nu se potrivea cu temperamentul lui.

Am expus în liniile ei generale politica lui Al. Mocsonyi pentru că ea a aflat un ecou puternic în sufletul lui Coriolan Brediceanu și prin organul acestuia în toată răsufilarea Bănatului. Pe lângă toate ironiile lansate contra adepților lui Mocsonyi poreclit „Sandor-lumină” și adepții lui numiți în batjocură de „moderați”, Bănățenii au rămas până la sfârșit fideli programului trasat de acești doi bărbați. Intimitatea lui Coriolan Brediceanu cu Al. Mocsonyi nu a fost curmată decât prin moarte. Programul lor a rămas neschimbat și el a inspirat toată activitatea poporului Român din această provincie. Contractul între acești doi bărbați a fost continuu, iar relațiile lor impregnate de un respect reciproc, de o pietate quasi religioasă. Tot Bănatul a simțit, că în acești doi bărbați Providența i-a dăruit doi luceferi, nu de geaba l'au botezat pe C. Brediceanu „Luceafărul Bănatului” și că nu are decât să-i urmeze, ca să nu comită vreo „greșală ireparabilă”.

În conducerea politică a Bănatului linia de demarcație s'a observat până în ziua intrării în activitate. Când s'a pus pe tapet chestiunea memorandumului, s'a produs unanimitatea în chestiunea necesității acestui memorand, dar această unanimitate nu a mai putut fi obținută, când s'a pus chestiunea prezentării acestui memorand Monarchului în Viena. Bănatul, cu excepția unei mici minorități a opinat, că momentul nu este propice. Astfel Bănatul nu a avut delegați propriu ziși în delegația însărcinată cu prezentarea acestui memorand. Nu insist asupra acestui eveniment, care a avut un ecou atât de puternic în sufletul Românilor, ba a avut și meritul de a atrage atenția lumii întregi asupra sorții noastre, pentru că ecoul a trecut hotarele țării. Procesul, care a urmat a avut și un caracter demoralizator pentru poporul nostru, unii delegați după proces nu au păstrat demnitatea, ce au avut în momentul prezentării.

Nu se poate vorbi despre C. Brediceanu fără a evoca luptele noastre politice dinainte de război, a căror animator, focar, putere de atracție a fost în decurs de mai mult de un sfert de secol. În el s'au incarnat și cristallizat toate aspirațiile noastre ca națiune. Nu s'a putut crea o mișcare culturală, economică, a cărui animator să nu fi fost nu numai ca conducător, dar și ca actor. A făcut și literatură, a scris piese de teatru pe cari le-a pus pe scenă.

Am accentuat mai sus influența mare ce a avut asupra sufletului poporului. Prestigiul lui avea ca limită — în sensul matematic al cuvântului — un sentiment religios, nu numai printre Români, dar și la străini. Nu era considerat bărbat de rând, ci o ființă supranaturală. Ca criminalist i s'a dat porecla „tata lotrilor”. A nu-i plăti de pildă ono-

rarul era considerat de un păcat ce Dzeu pedepsește, deși nu lua onorar dela săraci, zicea de altcum, că bogații trebuie să plătească pentru cei săraci. El nu avea nevoie să-și încaseze onorarul pe cale judecătorească ca mulți avocați. Mi s'a dat să fiu martorul unui incident, care ilustrează de minune influența lui sufletească asupra poporului. Un pescar din Orșova îi datora un onorar și după mai multe solicitări rămase fără răspuns. A fost dat în judecată, unde pescarul a susținut, că a achitat acest onorar și că este gata, la cererea lui Brediceanu, să depună jurământul. Brediceanu nu i-a cerut jurământul și a retras acțiunea, plătind pescarului spesele de călătorie. În dimineața următoare pescarul s'a prezentat în biroul lui Brediceanu și întristat, cu lacrimile în ochi i-a declarat, că i-a adus onorarul și îi cere ertare. Intorcându-se ieri seara acasă — zicea el — a aflat un bou mort și să teme să nu moară și al doilea. De câte ori era nevoie de o intervenție contra unui abuz al Administrației, de câte ori o delegație se prezenta la autorități, avea în fruntea ei pe Brediceanu. Prestigiul lui avea o putere irezistibilă, chiar și coloniștii magiari, când aveau o jalbă contra Administrației, veniau adeseori în delegație la Brediceanu ca să se pună în fruntea lor și să fie interpretul doleanțelor lor. El intervenia cu acelaș zel, cu care întâmpina pe Români.

Că Brediceanu nu a văzut realizarea aspirațiilor noastre naționale în cadrul Monarhiei austro-ungare fie chiar federalistă, cu autonomia Ardealului ca corolar, o ilustrează și următorul incident. Când s'a estins „Astra” și asupra Bănatului, Brediceanu a fost primul ei președinte al despărțământului Lugoj. M'a numit secretar al despărțământului și în această calitate îl însoțeam la adunările generale, cari aveau loc în diferite localități. În Februarie 1900 mă aflam în tren cu dânsul și cu regretatul protopop Dr. George Popovici mergând spre Balint, unde a avut loc o adunare a Astei. Eram singuri în compartiment. Puteam discuta liberi chestiunile cele mai delicate ale noastre. S'a adus pe tapet chestia națională. Drul G. Popovici deplângea soarta noastră vitregă și nu putea întrevedea o soluție, care ne-ar scoate din halul în care ne sbăteam; își exprima temerea, că stânjeniți până la extrem să nu compromitem prin vreo acțiune nesocotită rodul atâtor suferințe. La reflecția mea, că soluția chestiei naționale va fi alipirea noastră de patria mamă, că această evoluție a principiului de naționalitate nici o putere omenească nu o poate împiedeca, că este o necesitate a evoluției, care a avut punctul ei de plecare în evenimentele mari dela sfârșitul secolului al 18-lea și a cărei ciclu nu s'a terminat. Protopopul întorcându-se spre Brediceanu, a cărui ochi se iluminaseră la reflecțiile mele, — el iubea foarte mult tineretul — îi zise: „Cât de bine este să fii tânăr, poți trăi în iluzii atât de frumoase”. Brediceanu, punând mâna pe umărul meu drept replică: „Prin gura astora vorbește viitorul”. După această întâmplare am observat, că a devenit mai intim și îmi destăinuia cele mai adânci secrete ale sufletului său. Devenisem confidentul lui; îmi mărturisise multe lucruri, ce nu avea obiceiul să le spună nimă-nui. A văzut că ne înțelegem. Când s'a zidit noul teatru din Lugoj, a urmat cu multă atenție lucrările, supraveghia toate detaliurile, sfătua pe măestrii și controla lucrările. Eram adesea invitat la masă și după masă făceam o plimbare — spre teatru — ca să vedem cum progresează lucrările. Lugojenii observaseră această solicitudine și nu-și explicau marel interes a lui Brediceanu pentru un teatru maghiar, făceau glume, așa cum este obiceiul Românului. Sarcasmele au ajuns și la urechile lui Brediceanu și într'o zi plecând iarăși spre teatru îmi zise: „Își bat joc de noi pentru că mă interesez atât de mult de construcția teatrului. Lor nu li-o pot spune,.... dar tu mă'nțelegi, toate astea sunt pentru noi”. Când câțiva ani înainte s'a zidit liceul, care azi poartă numele lui, a arătat același mare interes.

Că el prin o instituție proprie geniului a prevăzut evenimentele mari o dovedește și faptul, că a fost unicul Român care a trimis de voe bună pe un fiu al său să facă studiile secundare în România și să ia aci bacalaureatul. Educația copiilor lui era pentru dânsul o grijă perpetuă și nu cunoștea jertfă, el estindea această îngrijire asupra întregului tineret. Ceeace îl neliniștea mai mult era lipsa de preparație a generației, care va avea misiunea de a opera unirea. Deplângea foarte mult această nepregătire și regreta lipsa unui contact intim cu frații de dincolo. L'am auzit zicând: „Nu numai Carpații ne despart”. Știa, că atâția secolii fără viață comună va produce frecări, știa, că există o

diferență de mentalitate întră copii aceleiaș mame. Zeci de ani de viață liberă a dat fiilor Regatului și în deosebi burghezului un sentiment de siguranță ce Românul asuprit, care se simțea străin în patria sa, care era pentru dânsul o mașteră, nu putea avea. Zicea pe de altă parte, că deși asupriți, noi am supt la sânul mamei, în o țară mai aproape de Occident, o conștiință superioară de spirit colectiv și de disciplină. Mai zicea, că țăranul nostru este în o stare materială mai bună și deplângea cu durere situația, în care se afla țăranul din Regat. Nu ignora pe de altă parte, că sufletește acest țăran este poate superior țăranului din Ardeal. Sărăcia mare a intelectualilor îi făcea frică, se temea, că se va demoraliza foarte repede și va da naștere unui materialism înspăimântător. Sărăcia noastră, spiritul de sacrificiu, zicea tot el, este baza idealismului nostru; toate poftele materiale se eclipseau în fața sentimentului național. Fiecare dintre noi este gata să se ofere ca martir, nu cunoștea nici un compromis, când este vorba de națiune, noi avem cel mai puțin renegați, îi plăcea să repete. „Fiecare dintre tinerii noștri se așteaptă cu demnitate la lupta grea ce va trebui să dea. Asta este fenomenul, care bagă frică în Unguri, iată de ce să tem mai mult de noi, deși suntem cei mai săraci. Dar ce vor deveni toate aceste virtuți, când baza lor, apărarea sentimentului național, prin eliberarea noastră va înceta de a mai fi un frâu al apetitelor materiale? Ușurințele cari se vor oferi de a face avere fără riscul de a pierde ceva din reputația de bun Român, va produce o demoralizare, care mă înspăimântă“. De fapt renegatul din acele vremuri eroice era un fel de ciumat, pe care toți Românii îl înconjurau. Renegații, ei înșiși erau conștienți de această stare tristă a lor. Chiar și în fața aceloră, cărora erau vânduți, se simțiau umiliți? „Cine respectă pe vânduți“? Când acest stigmat va dispărea, ce demoralizare ne așteaptă, continua a se lamenta. Credea însă, că această stare generația noastră nu o va vedea.

Deși toate prevederile lui au devenit realitate, chiar și viziunile lui quasi apocaliptice în ce privește decadența moralității publice în Ardeal, nu a putut, nu a îndrăsnit să prevadă, că însuși camarazii lui de luptă să dea un exemplu atât de urât de desbinare.

Mai deplângea, că nu avem cadre, că intelectualii noștri nu pot intra în Administrațiile publice. „Ce-mi explic, zicea el, prin frica de a fi taxați de renegați“. Aci afară de neîncrederea ce aveau însuși Maghiarii față de câțiva mari renegați, cari prin exces de zel i-au deservit, era și o chestie de pâne pentru intelectualii maghiari, cari nu vedeau cu ochi buni ocuparea unui post de către un Român, care lua pânea unui Maghiar. El se bucura, când vedea, că un Român intră în Administrație sau în Armată. El însuși da tinerilor sfatul și tot sprijinul. Este bine să avem bărbați, cari trecând prin scara măgarilor, — așa se numia în Administrația austro-ungară (Eselsleiter) avansamentul sau trecerea prin diversele etape sau trepte a Pragmaticii funcționarilor de jos până sus la Ministru — cunosc secretele administrative. Doria să vadă cât mai mulți tineri Români intrând în magistratură și în armată. Cunoștea foarte bine sentimentul de demnitate, conștiința profesională a magistratului austriac, superior magistratului din multe țări occidentale. Din nefericire majoritatea acestora devin renegați, sunt pierduți pentru neam, zicea el.

Bănatul nu a putut accepta cu resemnare dispariția singurului organ de publicitate, care să reflecteze și să dirijeze opinia publică a acestui ținut. Cu multe greutate și mari sacrificii a fondat un nou organ „Dreptatea“, cu sediul tot în Timișoara. În fruntea lui au pus pe regretatul profesor Valeriu Branișce din Brașov, în care Bănatul a presimțit un luptător și un scriitor de mare valoare și care împărtășește ideile lui. Niciodată speranțe nu au fost mai bine fondate. Pe lângă toată moderația, tactul, prudența acestui scriitor și publicist, atotputernicului din Budapesta i-au declarat perirea, de fapt a recoltat mai mulți ani de temniță, a devenit unul din cei mai mari, dacă nu cel mai mare, mucenic al neamului. Această temniță, deși era de o constituție viguroasă, i-a sdruncinat sănătatea. În anii de temniță a fost înlocuit cu profesorul Candrea, luptător tot atât de înverșunat, dar nici acesta nu a întârziat a-l ajunge pe Branișce în temnițele maghiare. Aceleași proceduri au făcut, că și acest organ să dispară pe la sfârșitul anilor 90 și că Bănatul să nu mai aibă nici un organ propriu.

De ce țineau atât de mult Bănățenii a avea organul lor propriu de publicitate? Nu din motive de regionalism, ci din considerațiile expuse mai sus. Am văzut, că poli-

tica urmată de Ardeal se diferenția de cea a Bănătului, care conform tradițiilor vechi nu mai vedea în Habsburgi izvorul de unde să iese îndreptarea. Bănatul urma cu credință învățăturile lui Al. Mocsonyi, cari incarnau și dădeau o expresie vie a evoluției ce se plăsmuia. Mai erau și chestiuni confesionale la mijloc, cari oricât de gingașe ar fi, nu putem să nu le atingem, când trebuie să fixăm toate momentele unei situațiuni politice. O fac cu toată obiectivitatea cerută. Sunt în viața popoarelor momente, cari deși factori determinanți nu au nevoie să fie expuși, pot forma în mintea poporului un fel de credință. Trebuie să o fac cu atât mai mult, că nu poate fi considerat de reproș făcut Ardeleilor, în mare parte catolici, cu atât mai puțin, că ortodocși notorici au urmat același politică. Ținuta politică a Ardealului avea din cauza aceasta origini vaste în lumea întreagă creștină. Politica Ardealului prevedea realizarea aspirațiilor noastre în cadrul Monarchiei austro-ungare. Politica Bănătului, inspirată de Al. Mocsonyi și adoptată de C. Brediceanu și întreg Bănatul nu prevedea intangibilitatea Monarchiei. Ideea: „Noua constelație europeană” deși în aparență vagă, comporta răsturnarea ordinii existente, triumful principiului naționalităților, libertatea tuturor popoarelor asupra de a-și croi soarta lor. Proclamația lui Wilson, care la începutul războiului mondial declarase că nu înțelege rostul acestui război, era numai o concretizare a unei stări de lucruri, o formă a ideii naționalităților, pe care ca American nu a înțeles-o. Austro-Ungaria și Spania erau în mintea catolicilor din lumea întreagă acele țări, unde catolicismul este încă o dogmă de stat, religia catolică o religie de stat. Deci a formula ca postulat, că Monarchia austro-ungară sub forma ei actuală, cu ultimul refugiu al catolicismului, trebuie menținută era o idee care se impunea oricărui bun catolic. Din alte considerații socialiste s'au întâlnit cu catolicii spre a apăra Monarchia austro-ungară.

Pe scurt, politica Ardealului nu a aderat la o concepție, la un program, care să nu mai aibe ca dogmă menținerea Monarchiei, declarând, că dela Viena nu se mai poate aștepta realizarea aspirațiilor noastre.

Iată rațiunea pentru care Bănățenii au perseverat să aibe un organ propriu. De fapt la începutul secolului, (grație achiziției de noi exponenți, cum la a fost George Dobrin, care până aci se țineau modest în umbra lui C. Brediceanu, cu concursul aceluiași Valeriu Branișce au fondat „Drapelul”, de astă dată cu sediul în Lugoj. Maghiarizarea aproape deplină a Timișorii, unde Românii nu mai aveau condițiile din trecut, a dictat această mutare a centrului acțiunii politice a Bănătului. În jurul organului „Drapelul” s'au adunat apoi toți frunzașii din Lugoj și din întregul Bănat. În același timp s'au produs schimbări și în politica Maghiarilor, nu că aceștia ar fi venit la principii mai liberale în politica lor față de naționalități, dincontră orgoliul lor a dat înainte adoptând doctrina unui imperialism maghiar cu ambiții cuceritoare foarte vaste. Politica maghiară sta de un sfert de secol sub inspirațiile zdrobitorului de naționalități Coloman Tisza, a cărui succes părea, că nu are limită. Deși cărma guvernului i-a scăpat, procedeele față de naționalități nu au suferit nici o schimbare, deveniseră tradiționale, impuse oricărui guvern maghiar. Se crede că dintre toate păcatele orgoliul își primește în totdeauna pedeapsa deja în lumea asta. La alegerile din 1901 Coloman Tisza a fost bătut în felul lui propriu, unde nu a avut niciodată adversar serios, la Oradea-Mare. Lovitura aceasta, avertisment al Destinului, nu a putut-o suporta. Scurt timp după aceasta a murit quasi ucis de ingratitudea compatrioților, cari ei înșiși începuseră să fie scârbiți de brutalitatea acestui dictator, caricatură a lui Bismarck. Religia lui era, că atunci, când ai puterea, toate îți sunt permise.

În relațiile lor cu Occidentul le plăcea Maghiarilor să se laude cu istoria, cu constituția și cu instituțiile lor democratice. După procesul Memorandului și a Replicii, unde s'a arătat Occidentului fața adevărată a Maghiarilor și unde bărbați de frunte și-au ridicat vocea pentru apărarea noastră — să amintim numai pe G. Clemenceau — tatăl victoriei, s'au văzut siliți de a fi mai discreți. Echivocul durase prea mult. Insuși Maghiarii mai luminați ca Aug. Pulszky s'au văzut siliți să concludă, că democrația în un stat poliglot cu idea de stat maghiar este incompatibilă cu egemonia unui singur popor. Bine înțeles această constatare nu a împedecat pe Maghiari să persiste în politica lor față de naționalități cu aceeași brutalitate ca mai nainte fără să se mai simtă jenați

de principii moderne liberale. Problema consista să se ajungă la crearea statului unitar maghiar, prin toate mijloacele, fie chiar și prin cele mai barbare.

După scurt timp pasivitatea a fost abandonată și s'a decretat intrarea Românilor în Parlamentul din Budapesta. Firește aci C. Brediceanu a fost unul din leaderii Partidului Național.

C. Brediceanu a dispărut, urmat de Al. Mocsonyi, dar nici unul nici altul nu au putut fi înlocuiți. De altcum personalitatea, prestigiul, autoritatea, farmecul lor erau prea mari, pentru ca să poată fi înlocuiți. Ardelenii nu i-au înțeles, orizontul, spiritul lor, concepțiile lor erau prea vaste, treceau dincolo de cadrele țării, unde au trăit. Bănatul a pierdut în ei doi luceferi. Pierderea s'a simțit în momentele mari istorice, cari au decis soarta noastră, așa cum prin o viziune providențială acești doi bărbați au prevăzut: *unitatea noastră în urma unei noi constelații europene* fixate pe istoricile câmpuri cata-lanice și cu jertfirea de aproape un milion de frați din Regat.

Din fericire au fost bărbăți și în Ardeal, cari au înțeles cursul evenimentelor și au rupt cu credința, că aspirațiile noastre pot fi realizate în cadrele Monarchiei austro-ungare și cari au avut o influență în determinare României de a lua parte în războiul mondial. Șefii Partidului Național nu au luat niciodată contact direct cu factorii politici din Occident. Ei credeau încă în soliditatea Monarchiei austro-ungare. Ei nu treceau granițele imperiilor centrale, unde ar fi putut vedea, că acest, imperiu, în aparență sănătos, are fundament subminat și nu poate rezista primului vifor. Nici chiar Nemții nu credeau în soliditatea lui, ba așteptau momentul propice pentru a-l absorbi. Regățenii, tineretul lor studios, cari nu se mărgineau numai la studii în universitățile germane, aveau un orizont mai larg. De fapt, tineri eminenți, cari la începutul secolului, își faceau studiile, mulți veniți din Germania spre a-și complecta studiile în Franța, sub numirea de „Union Danubienne“ au format aci cu Sârbii și Bulgarii o asociație, unde se discutau problemele ziii și mijloacele de a combate influența crescândă a agenților austro-ungari în Balcani. Mulți dintre bărbații de stat actuali din România, Serbia și Bulgaria au făcut parte din această asociație. Dni Titulescu și Duca au fost printre fondatorii ei și au putut vedea cu mândrie, că după ce au fost fondatorii acestei asociații au fondat „Mica Înțelegere“ și cea Balcanică, cari sunt acum organizații solide și de a cărei atitudini Marile Puteri trebuie să țină seamă. Adevărul istoric ne obligă să mărturisim, că Ardealul a fost mai puțin prevăzător dintre toate naționalitățile asuprite de Germani și de Maghiari. Sârbii din Bănat aveau deja la începutul secolului în Paris un birou de presă foarte modest, dar care avea mandatul de a informa pe cei de acasă. Chiar și Slovaciile despre cari Ardelenilor le plăcea să vorbiască cu oareșicare dispreț, din cauza facilității, cu care intelectuali lor se lăsau să fie maghiarizați, aveau în Paris pe tânărul savant Stefanik, devenit unul dintre primii generali ai tănărei armate cehoslovice și a cărui moarte prematură a pus în doliu patria lui întreagă renăscută, avea în jurul lui și alți tineri slovaci și cehi eminenți.

Impăratul Austriei era în sufletul poporului român considerat de locțiitorul lui Dumnezeu pe pământ și toți, cari au fost deja mari în acele vremuri, cunosc acest sentiment. Loialismul Românilor față de dinastia Habsburgilor era o realitate. Fapt bizar, acest sentiment de loialitate era mai activ la popoarele asuprite decât la Germani și mai puțin la Maghiari, cari s'au răsvrătit în contra Habsburgilor, până când loialismul Românilor nu a cunoscut nici o eclipsă. Acest loialism a popoarelor față de dinastia Habsburgilor era cunoscut și în Occident, unde se credea, că Monarchia austro-ungară se așează pe acest sentiment de loialitate a supușilor față de persoana augustă a Suveranului. La Ardeleni acest sentiment de loialitate era mai adânc înrădăcinat, ca la Bănățeni.

La izbucnirea războiului mondial majoritatea lumii catolice, am zis mai sus, dorea triumful imperiilor centrale, unde biserica catolică nu a fost persecutată. Franța, din contră era considerată o țară atea stăpânită de dușmanii notorii ai bisericii. O parte mai mică știa totuși, că deși fațada este atea, îndărătul acestei fațade se ascunde poporul cel mai credincios bisericii. Lupta contra bisericii era dusă aci chiar de aceia, cari credeau, că distrugând Franța distrug fortăreața bisericii catolice.

Dușmanii bisericii catolice, cari cunoșteau mai bine adevărata stare de lucruri,

doreau desfacerea Franței, ca prin ea să lovească în biserică. Prietenii bisericii catolice doreau desfacerea crezând, că lovesc prin ea dușmanul cel mai mare al ei. Opiniuni evident în contradicție. O minoritate a catolicilor, am zis, știa, care este sufletul adevărat al Franței. Pe lângă toate persecuțiile ce a suferit biserica Franței Sfântul Scaun considera Franța ca fiica mare a bisericii. La Habsburgi, din contră numai fațada a rămas, țara fiind de fapt guvernată de dușmanii bisericii, pe cari domnia lui Franz Josef i-a favorizat în mod particular.

„Luceafărul Bănatului” și „Șandor Lumină” sunt două faruri, pe cari nu este admisibil să le lăsăm să se stingă, din contră intensitatea luminii lor trebuie mărită. Prevederile lor au devansat pe cei mai clar-văzători bărbați de stat din lume. Coriolan Bredicianu a prevăzut chiar tragica demoralizare prin o viziune, care trebuie considerată de măsura profunzimii spiritului lui genial. A iubit tineretul. Mă adresez acestui tineret, despre care se zice, că este nobil, fără minciună, capabil de sacrificii, desinteresat. Mă achit de o datorie scriind aceste pagini.

Prin demoralizarea noastră Bănatul îl reneagă. Mă adresez tineretului, pentru că el procește prin însăși existența lui, fiind acea ce va fi, cum ne învață Paul Valery. Un alt scriitor, Henry Bordeaux ne arată, că viața este rezultatul unei colaborări între trecut și viitor, între morți și vii pe același loc și foarte des în aceleași case mărite, reparate și decorate. Un al treilea, Anatole France, ne îndrumază la fel, când ne recomandă să nu pierdem nimica din trecut, numai cu trecutul putem face viitorul. Herbert Spencer pe de altă parte ne arată rolul ce la începutul tuturor civilizațiilor a avut cultul strămoșilor, respectul tradițiilor. De câte ori se aflau conducătorii acestor embrioni de societăți primitive în fața unei probleme își puneau întrebarea, ce ar zice C. Brediceanu și Al. Mocsonyi văzând poporul Român din provinciile alipite desbinat în atâtea partide, cari se dușmănesc.

Spiritul lui Coriolan Brediceanu trebuie să rămână Luceafărul tineretului, care să nu uite ce ne zice înțeleptul Președinte Doumergue: „Cât crește mai mult puterea materială a omului, cu atât mai mult impoartă, ca să crească în același măsură cumințenia, simțul lui de ordine, și a disciplinelor sociale necesare, valoare lui morală, dorința lui de concordie, dacă nu voim, că această putere să fie întrebuințată în opere de disordine și violență în loc de a fi întrebuințată în opere de progres și pace”. „Progresul material, — zice Frédéric de Play, — dacă nu este însoțit de un progres echivalent în ordinea morală, aduce după sine decadența. Progresul moral aduce întotdeauna o creștere a prosperității. Popoarele apun prin deficiență de idealism. Civilizația este produsul unui eroism continuu. O ice perioadă, în decursul căreia instinctele cele mai josnice au voia de a se afirma este o reîntoarcere spre barbarie și constituie decadența civilizației unul popor.

Grație marelui și eroicului credințe în destinele neamului, grație suferințelor seculare a martirilor națiunii, cari pentru desrobirea neamului nu au aflat nici un sacrificiu prea greu, trăim azi ca cetățenii liberi a uneia dintre cele mai frumoase, mai complete și mai bogate țări din lume. Părinții noștri ne-au legat o moștenire, care ne impune obligații cu atât mai mari, cu cât moștenirea este mai importantă iar răspunderile morale cu atât mai severe, cu cât prețul avutului a fost mai scump plătit de străbunii noștri. După ce am fost în trecut copii vitregi ai sorții, după ce Providența ne-a supus celor mai grele probe, ca să ne încerce și să vadă, dacă suntem demni de o viață mai bună și după ce am eșit triumfători din acest examen, azi prin desbinările și demoralizarea, care le este consecința, arătăm lumii, că suntem fiii răsfățați ai Destinului și a părinților, cari și-au impus o viață austeră, plină de privațiuni, pentru ca copiii lor să fie fericiți. Să facem examenul nostru de conștiință și vom ajunge la convingerea, că de continuăm pe calea apucată renegăm pe străbunii noștri și suntem ingrați față de Providență, care, dacă nu revenim la unirea sufletească de odinioară, ne poate retrage toate darurile. Siguranța dulcii noastre patrii nu este atât de mare, că ne-am putea oferi luxul desfrânării și desunirii, ci din contră necesitatea unirii este mai imperioasă decât oricând.

Continuând pe calea ură a demoralizării se iau răspunderi grave și față de

descendenții noștri. A delapida o avere câștigată implică o răspundere mai mică decât delapidarea unei averi moștenite pe care este o datorie morală a o transmite dacă nu mărită dar cel puțin întreagă. Se poate admite, că descendenții noștri să devină din nou robii unui popor străin? Ne dăm noi seamă de fericirea generației actuale față de cele din trecut? Știe ea aprecia valoarea darului de a se putea iniția în toate ramurile cunoștințelor omeștești în dulcea și frumoasa limbă maternă?

S'a luat și o a treia răspundere față de lume și față de Aliații noștri în marele războiu, care a stabilit noua ordine prin care s'a operat întregirea neamului nostru. Țara noastră are prestigiul de popor înțelept, care în momentele cele mai grave ale istoriei a știut să aleagă calea cea bună.

Atât tineretul, cât și părinții lor, cari îi dau la învățură, cred, că fac din ei domni, adevărat speră pentru ei o viață mai bună, cu mai puține griji și necazuri. Tinerii noștri au datoria de a nu uita, că asemenea plugarului, care muncește pământul, au o chemare socială și patriotică. Intelectualii nu trebuie să aibă ca scop unic o viață mai confortabilă, ci și un apostolat a împlini. Ei trebuie să se conducă în viață cu suflete de sfinți, să aibă o viață mai austeră, exemplară, să aibă o existență binefăcătoare. Ei trebuie să nu uite, că Providența le-a dăruit cel mai mare bun, darul inteligenței și deci nu trebuie să alerge după avere cu ori ce preț.

Providența în nemărginita ei înțelepciune nu a avut o încredere totală în înțelepciunea poporului Român. Din milă l-a înconjurat de dușmanii neamului, cari îl pândesc neîncetat, obsearvă slăbiciunile lui și astfel îl țin deșteptat. De câte ori își uită datoria și răspunderea îl trezesc. Providența cu aceiași înțelepciune a dat și altor popoare dușmani cu misiunea de a le supraveghia slăbiciunile și de a-i trezi de câte ori se lasă antrenati spre frivolitate și seduși de patima urei între frați.

Oare intelectualitatea Română să nu înțeleagă, că acum, când se vorbește chiar și în cercurile Aliaților noștri de revizuirea tratatelor de pace, nu este momentul de a da curs liber patimei desbinării? Ce respect poate avea poporul pentru acești conducători, el, care se uita odinioară la ei ca la sfinți?

Să revenim la practica străbunilor noștri, cari au sacrificat totul pentru neam. Boerii noștri trebuie să urmeze exemplul acelor magnați americani, cari înțeleg, că averea ca și inteligența sunt un privilegiu, care impune datorii și sarcini ca odinioară privilegiul nașterii pentru nobilime, care a decăzut atunci, când a pierdut noțiunea misiunii ei morale. Privilegiul averii ca și al inteligenței să nu fie un motiv de orgoliu, ci de umilință. A fi inteligent nu constituie un merit, ci un privilegiu. Pe acest principiu ar risca de a fi trecut cu vederea, civilizația noastră să'ndreaptă spre o decadență cu consecințe fatale.

Toate țările, unde misiunea morală a celor privilegiați nu este înțeleasă sunt destinate peririi.

Pe drumul baladelor

Un cântec dincolo de vechi balade
L-am auzit în inimă la mine
Și e frumos ... și cine-l cântă, cine?
— Din liniști noaptea peste munte cade.

Dar să-l păstrezi ca pe-o icoană rară —
Din simbure străvechi a răsărit
Și vechiul duh i-a trebuit să'nfloară.

Oprește-te și mi-l ascultă bine:
E graiul vechi al vechilor noroade.
Nu după el mi-ai fost trimis iscoade?
Ti-l dau să-l pui în inimă la tine,

A mugurit din vremea ce-a murit
Ca munții la 'nceput de primăvară,
Acolo unde gândul s'a oprit.

Grigore Bugarin.

PAUL CHINEZUL

Piesă națională în 3 acte
Dr. ȘTEFAN CIOROIANU.

Persoanele:

1. Matei Corvinul, deghizat în herald regesc,
2. Pavel Chinezul,
3. Doamna Doina,
4. Sulfinița. Fata de suflet a Mărilor lor,
5. Bujor, feciorul de suflet al Mărilor lor,
6. Părintele Timotei,
7. Doamna preoteasă Gheorghina,
8. Moș Partenie, un ostaș bătrân dela curtea Mărilor lor,
9. Moș Radu și Moș Stoian, bătrâni din sat,
10. Un turc prizonier,
11. Servitor și servitoare,
12. Vreo 20 lănceri și tineret.

Costumul lui Pavel Chinezul va fi cât se poate de fidel sec. al XV-lea. Doamna Doina și Sulfinița, vor purta costume bănățenești. Moș Partenie și ceilalți doi bătrâni, vor purta costume bănățenești. Bujor va purta cisme și va fi îmbrăcat tot în costum bănățenesc.

Actul I.

(Se petrece în casa părintelui Timoteiu în anul 1479, toamna târziu).

Scena I.

D-na preoteasă. (Este ocupată cu încădrarea icoanei Maicei D-lui în ștergere și buchete de busuioc, se uită din când în când pe fereastră). Uf ce grozav bate vântul și părintele nu mai vine, oare pe unde întârzie? (Se aude o ciocănitură sdravănă în ușă). (*D-na preoteasă speriată*). Cine este? Întră! (Se deschide ușa și întră Bujor, cu arcul și cu lancea în mâni).

Bujor. Sărut mâinile Maică Preoteasă, da unde este părintele Timotei?

D-na preoteasă. (mirată) Oh, bată te norocul Bujorul Maichii, dar rău m'ai speriat. Nu știam cine poate bate în ușe așa de sdravăn. Șezi puțin rogu-te, că părintele acuși trebuie să vie, s'a dus numai colea peste deal să împărtășească o femeie bolnavă. Da de unde vii așa armat și de ce cauți pe părintele?

Bujor. Maică preoteasă vin dela o vânătoare de lupi și vreau să-i spun părintelui că e vorba să vină Măria sa Pavel acasă.

D-na preoteasă. Întâi, dragul Maichii de Bujorel să știi că nu-mi place că umbli atât de des la vânătoare. Mai știi ce poți păși odată cu fiarele sălbatece și a doua oară nu mai cred că Măria sa Pavel să

vină acasă. E cu mult mai frumos decât în satul acesta, în palatul din Timișoara, unde poate petrece cu Nemeșii și Nemeșoaicele mândre și frumoase ca niște zâne.

Bujor. Maică preoteasă te rog să fi liniștită. În glasurile bisericești pe cari le-am învățat dela părintele Timotei și în meșteșugul vânătoarei care-mi zace în sânge și l-am învățat dela Moș Partenie, ostaș vechi dela curte și bunicuțul nostru, nu pot greși niciodată. Iar ce privește pe Măria Sa Pavel, este sigur că vine acasă, fiindcă îl aduce aci dragostea lui mare față de Milostiva Doamnă Doina.

D-na preoteasă. Da ce mai face blânda și frumoasa Doamnă Doina.

Bujor. De când cu știrea îmbucurătoare despre venirea Măriei Sale, i s'a mai înșeninat fața fiindcă până aci mai mult plânga decât râdea. Stafetele cari veniau la curte spuneau că ba azi, mâne vine Măria Sa. Și tot el nu venia. Dar ce să-i faci? cum nu te-ai duce până la marginea pământului măcar când te mistuie și te sbuciumă dragostea. Dar blăstămații de Turci nu-i dau pace și în el e toată nădejdea nu numai a Craiului Matei și a nemeșimei, dar și a întregii Românimi, că fără de el prăpăd s'ar alege de satele noastre și de Românii noștri.

D-na preoteasă. Ai dreptate Bujorel! Dragostea ca dragostea, dar noi Românii din aceste părți, toți trăim în groază. Mai ales femeile. Bărbații is duși la oaste și ele săracele cu cetele de copii se chinuie cumplit și tremură că nu știu ce aduce ziua de mâine. Vai de sufletul Românilor. Așa zic eu de multorii părintelui. La noi în cimitir nu mai vezi decât cruci de femei și de copii, pentrucă bărbații mor în lupte și putrezesc ori în fundul Dunării, ori în pământul Sârbilor.

Bujor. Maică preoteasă! Nici nu poate fi altcum până nu conțenesc spurcații de Turci cu jafurile lor. Iacă mai ieri au sosit la noi vre-o cincizeci de trăsuri cu femei și cu copii dinspre Severin. E grozav ce povestesc bieteles femei. Dacă prind de

veste Românașii noștri că vin haltele săl-batece, o iau spre codrii și în urma lor tot e o flacăra uriașe. Ziua, noaptea ard bi-serici și case. Cenușe goală înseamnă lo-curile pe unde au fost sate românești.

D-na preoteasă. Oh, Maică Precistă in-dură-te de noi și ne mântuiește. Nu este zi dela D-zeu să nu auzim vești groazni-ce. Dacă războaiele acestea nu se mai sfârșesc, toată românimea are să se pră-pădească. Mai bine ar fi, Bujor ca să ple-căm cu toții de aici în munți și în codrii cei mai sălbateci pe unde nu mai pot pă-trunde liftele spurcate.

Bujor. Cum maică preoteasă să ne pă-răsim noi locurile strămoșești? Asta nicio-dată. Pământul este al nostru, apele sunt ale noastre! Codrii ai noștri. Și în loc de sânge am avea apă în vine dacă am pre-da pământul nostru orișicui, Ungurului sau Turcului. Am fi pe alt pământ strein și nemernici și ne-ar blestema strămoșii. Nici vorbă de fugă, uite Maică preoteasă încu-rând plec și eu la oaste să mi răsbun pă-rinții omorâți de Turci și cuibul nostru prădat și ars de ei.

D-na preoteasă. Cum pleci și tu Bujor? Vai, mai bine de rămâneai tot mic cum te-am cunoscut când te jucai cu fiii mei preoți și ei acum. De ce ai crescut Bujor așa mare și frumos, ca bradul.

Bujor. (Se ridică), Nu pot face altcum, fiindcă sunt fiu și nepot de chinezi români cari nu au cunoscut în viața lor tihna și odihna. Incunjuțați de bătălii au trăit și în bătălii au murit. Dar aci în inima mea mai arde o durere cumplită, care mă go-nește la oaste, dar las să mor cu ea, nu trebuie să o știe și să o cunoască cineva.

D-na preoteasă. Bujor îți cunosc neamul și am auzit de el și de asta nu mă mir că a început și în tine să clocotească sân-gele vitejesc, dar vorbele din urmă nu le înțeleg. Nu te las să pleci până nu-mi mărturisești ce te doare și de ce ești supărat?

Bujor. (Prinde amândouă mâinile D-nei preotese). Maică preoteasă! Așa ca prin vis îmi aduc aminte de fața tatii, care a murit în bătălia cu Turcii, luptându-se ca un leu. Pe mama pângărită și omorâtă de Turci nu o cunosc. După Măriile Lor Pavel și Doamna Doina Părintele și D-ta mi-ați fost părinți buni și dulci. Vă mulțumesc și alta de spus nu mai am nimic.

D-na preoteasă. Dar ce o să zică Sul-

finița care ține la tine mai mult decât la un frate. Are să i să rupă inima de jale când o auzi că pleci la oaste.

Bujor. Ha, ha, ha, Sulfinița nu mi soră, știu că mi-a spus Moș Partenie că unul sun-tem din o parte și altul din altă parte, Sul-finița nu mi soră mi dușmană și încă dușmană mare, că îmi frământă și-mi negrește inima.

D-na preoteasă. Bujorul Maichii ești greșit ești păcătos, cum poți vorbi ce vor-bești. Uite prima dată te ocărăsc, fiindcă trebuie să te ocăresc.

Bujor. Maică preoteasă, ești mama mea cea dulce și primesc tot ce spui, dar dacă ai vedea cu ochii ce văd eu m'ai ierta debunăseamă.

D-na preoteasă. Ce ai văzut? Vreau să știu și eu, căci Sulfinița este fata mea, cum ești tu băiatul meu.

Bujor. Ce am văzut mi greu să spun.

D-na preoteasă. Spune că nu te las.

Bujor. Mi rușine dar dacă nu am încor-to spun. Ei i se luminează fața de câte-ori îi spun oștenii cari mișună pe la curte că așa fată frumoasă nu au mai văzut, deși au călcat pământul dealungul și dealatul.

D-na preoteasă. (Zimbind). Bujor al ma-mii, dar cu ce drept o socotești vinovată pe Sulfinița de vorbele ostașilor străini. Ce poate ea să facă? Să se certe cu ei? Dar asta nu se cuvine unei fete!

Bujor. (Intunecându-se). La urma urmei ai dreptate Maică preoteasă. Ostașii străini sunt chipeși și îndrăzneți, iar eu un biet copil de suflet, care nu are voie să supere pe nimeni.

D-na preoteasă. Ori îți dragă și ție Sul-finița? Atunci de ce nu-i spui?

Bujor. Maică preoteasă. Eu nu știu. A-cum mă duc să-mi văd de pieile de lup și să mă pregătesc de oaste. De mă voiu întoarce vom mai vedea ce o fi. De nu, vă rog să-mi păstrați amintirea. Sărut mâinile. Vă rog să nu uitați să spuneți părintelui vestea pe care v-am adus-o.

D-na preoteasă. (Punându-i mâna pe u-măr). Bujor! îmi făgăduiești că nu te mai superi.

Bujor. Maică preoteasă. Nu sunt supă-rat că n-am de ce. (De afară se aude strigăt) Bujor, Bujor, vino acasă că te chea-mă Milostiva Doamnă.

D-na preoteasă. Sulfinița, puicuța ma-mei, vino înăuntru să te văd. (Bujor iese și intră Sulfinița).

Sulfinița. Sărut mâinile mamă dulce.

D-na preoteasă. (O sărută pe frunte). Parc'ai fi bolnavă?

Sulfinița. Nu sunt bolnavă mamă dar sunt cam necăjită. Măria sa vine acasă și am înțeles că de astădată Bujor pleacă la oaste cu el.

D-na preoteasă. Bine, dar Bujor e deja și voinic, apoi e și neam de chinezi viteji. Ce o să facă?

Sulfinița. Mie nu-mi spune nimic, deși până acum îi cunoșteam toate gândurile. Nu pot să înțeleg ce s'a întâmplat, în fiecare zi e tot mai supărat pe mine.

D-na preoteasă. Deabunăseamă, fiindcă în fiecare zi tu te faci mai frumoasă.

Sulfinița. Vai mamă ce-mi spuneți.

D-na preoteasă. Ce mai încoace și încolo, tu-i ești lui Bujor tare dragă.

Sulfinița. (Zăbind) Asta n-am știut-o.

D-na preoteasă. Așa dar tu nu trebuie să te areți, lasă-l să-l mistuie focul dragostei.

Sulfinița. Bine mamă, așa am să fac, dar acum vă sărut mâinile și plec, că am multă treabă acasă și nu pot să las pe milostiva Doamnă singură. (Iese).

D-na preoteasă. Ce copii scumpi și încăpăținați, se iubesc de moarte și să hârjonesc ca doi dușmani. Așa a fost povestea dragostei de când lumea și așa o să rămână până la sfârșitul lumii. (Să uită pe fereastră). Iacă vine părintele, dar nu-i singur. Cine or mai fi oamenii cari vin cu el. (Intră părintele cu trei bătrâni: Moș Partenie, Moș Radu și Moș Stoian).

Părintele. Bunăseara preoteasă, iacă am venit.

Moș Partenie. Sărut mâna Doamnă preoteasă. Bucuroasă de oaspeți?

D-na preoteasă. Mulțămim D-Voastră, dară cum să nu fim bucuroși de așa oaspeți buni.

Părintele. Poftim și vă așezați la masă și pe preoteasă o rog să ne aducă o leacă de țuică să ne mai încălzim, că vânturile acestea năpraznice ne-or adus frig. (D-na preoteasă aduce o sticlă cu rachiu și paharele. Părintele toarnă rachiu în pahare și beau).

Părintele. Preoteasă, nu m'a căutat nimeni cât am fost dus?

D-na preoteasă. Nu, nu te-a căutat nimeni părinte, numai Bujor și Sulfinița au fost pe la noi o leacă și sunt tare necăjiți.

Părintele. Da ce s'a întâmplat? Da, s'a întâmplat lucru mare ce bănuiam eu de mult. Bujor cu Sulfinița se iubesc și nici unul nu vrea să fie cel dintâi care să și mărturisească dragostea. Și cum Bujor pleacă la oaste cu Măria Sa Pavel, Sulfinița e bolnavă de supărare.

Moș Partenie. Atâta necaz D-nă preoteasă, las că-i vindec eu, doară eu i am adus aici unul pe un braț și pe altul în celălalt braț.

D-na preoteasă. Doamne, Moș Partenie ești bătrân și ai să mori, dar niciodată nu ne-ai povestit întâmplarea cu Milostiva Doamnă și cu copiii aceștia, cum au ajuns aici.

Moș Partenie. Las că v-o spun acum, fiindcă nu vreau să mor cu povestea asta în suflet. Știți că din tinerețe lupt alături de Măria Sa. Sunt omul lui de încredere și aici la curtea lui vreau să și mor. Intr'una din bătăliile noastre i-am sdrobot pe Turcii cari fugeau către Dunăre de pe-u pe pământul nu altceva. Măria Sa Pavel în urma lor mort de oboseală s'a trântit pe iarbă în gura unei păduri și zice către mine: „Partenie ai grije de cai și te uită că-n urmă noastră trebuie să vină Turcii cu prăzile și apoi noi o să-i potcovim și pe ăștia.” Așa am făcut cum a fost porunca. După vre-o jumătate de ceas numai, ce aud, tropot de cai cam depărțișor. Colo ce să văd, vine în goană mare un Turc cu o femeie de ale noastre în șea. Măria. Sa! Măria Sa! strig eu pe cai. Și cât ai bate în palme Măria Sa e de o parte a Turcului și eu de alta. Turcul s'a sucit ca fulgerul și hâșc, să lovească cu paloșul pe Măria Sa. Un pic l-a atins cu coada paloșului la mână (și acum i se vede urma rănil) dar în clipa ceialaltă capul Turcului e împărțit în două de Măria Sa și eu îi împung calul cu sulița. Luăm noi femeia leșinată și o așezăm frumușel pe iarbă. D'apoi când învie strigă din puterea pieptului „Unde sunt copiii, unde sunt copiii”. După arătările ei ne întorcem noi la un sat românesc. Ș'apoi caută Partenie copiii. La o vreme îl găsec într'o peșteră aproape morți. Erau Bujor și Sulfinița. Asta e povestea Doamnă preoteasă. Milostiva Doamnă îi flică de a Ciuleștilor și copiii sunt copii orfani de chineji români cari au fost adăpostiiți la culbul Ciuleștilor.

D-na preoteasă. Mulțumesc Moș Partenie

acum știu bine tot.

Părintele. Să mai bem un păhărel și după asta să ne mai spună Moș Partenie ce vești mai știe.

Moș Partenie. D'apoi, părinte Timotei, știu vești bune și rele. Azi seară îl așteptăm să vină acasă Măria Sa. Ș-apoi după ce s-o odihni, să apucă să-și adune ostași, că iar vrea spurcatul de Turc să tune peste noi.

D-na preoteasă. O! Domane, iar bătălie, iară moarte între Români, iar văduve și orfani, iar jaf și pârjol.

Moș Radu. Iar, iar D nă preoteasă. Norocul nostru că-l avem între noi pe Măria Sa Pavel viteazul între viteji, că altcum ar fi amar de noi.

Moș Stoian. Toți ar trebui, fără Măria Sa Pavel să ne luăm lumea în cap. Își plânge inima când auzi ce povestesc fugarii. Satele pârjolate, femeile pângărite, copiii furăți. Gropile unde și-au ascuns bieții Români bucatele cutropite de năvala sălbatecă a cailor turcești. Pe ulițele satelor pustii, jemuiesc numai porcii, fiindcă de aceste dobitoace nu se ating Turcii.

D-na preoteasă. Vai de noi, mai bine să nu fi cunoscut lumea aceasta. D-zeu își varsă mânia sa cea cu dreptatea toată asupra noastră a bieților Români.

Părintele. Preoteasă stăpânește-te nu vorbi așa. Turcii nu ne cutropesc numai pe noi, ci vreau să ajungă până la Viena și până la Roma. Dacă D-zeu ne-a sămănat aici în calea lor, ce să facem. El Bunul ne va purta grija. „Să se scoale D-zeu și să se risipească vrăjmașii lui. Precum piere fumul, să piară; precum se topește ceara de fața focului. Așa să piară păcătoșii dela fața lui D zeu; și dreptii să se veselească.” Iată aici la cântările sfinte să ne ducem cu firea, că or mai fost năvăliri sălbatece peste noi. Nu ți-am cetit eu de atâteaori întâmplările din istoria lumii. D-zeu pe de oparte, pentru păcatele noastre, ne zdrobește, iar pe de altă parte se milostivește spre noi dându-ne viteji, români, de cari vorbește toată lumea. E adevărat că viața Românilor se aseamănă cu noaptea, dar în această noapte strălucesc ca două stele puternice și luminoase faptele Craiului Matiaș și ale Măriei Sale Pavel Chinezul, Români, oase din oasele noastre și sânge din sângele nostru. Mie îmi spune sfântul prestol ce nu știți voi.

Cine poartă crucea suferințelor nu o poartă zadarnic. Cruce de piatră grea purtăm noi Români, dar Domnul Savaot când va veni plinirea vremii o să ne dăruiască Sfânta Înviere. Pătimirea noastră e pătimire sfântă, ea vine din adâncul veacurilor și merge cu pași siguri către Înviere. Pe unde curge neîncetat sângele românesc și pe unde arde fără răgaz focul pustirilor păgâne, va veni la încetarea pătimirilor crude, mărirea românească. D-zeu care a trecut ca pe uscat prin Marea Roșie oastea israeliteană și a înecat oștile lui Faraon, ne va trece și pe noi peste focul suferințelor. D-zeu care a scos pe israeliteni din robia Babilonului ne va scoate și pe noi din robia apăsătoare a strănilor și ne va duce la libertatea și gloria românească. Eu ce știu, știu din Sfânta Evanghelie, din puterea lui D-zeu, pe care nu o vor birui nici porțile iadului. Să mergem deci fraților din munte în munte și din codru în codru și să chemăm la oaste pe toți frații Români. Moș Partenie, Moș Radule, Moș Stoiane, să pornim la muncă și la luptă ca să răsbunăm fiecare picătură de sânge românesc. *Noi nu suntem neamul cel pierdut, noi suntem neamul care vrea să învie, cred eu cel ce port în mâinele mele sfânta cuminicătură, trupul și sângele D-lui nostru Isus Hristos și așa trebuie să credeți și voi și tot neamul nostru.*

Bătrânii. (Răspund) Amin. (Afară se aud sunete de trimbițe și strigăte), să trăiască, să trăiască.

Părintele. Alaiul este aproape, să mergem și noi să întâmpinăm pe Măria Sa Pavel Chinezul.

Bătrânii. (Răspund). Să mergem.

Cortina cade.

Actul II.

(Se petrece într-o seară la conacul lui Pavel Chinezul).

Sulfinița. (Face masa pentru Moș Partenie).

Moș Partenie. (Intră). Bună seara, puicuța moșului, tot harnică și vrednică ești, cum te știu.

Sulfinița. Mulțam D-tale bunicuțule, așază-te la masă și mănâncă repede, că cine știe ce o mai fi cu zarva asta mare. Măria Sa nu mai are odihnă, fiindcă iarăși își adună ostași contra Turcilor.

Moș Partenie. Ei florico, ce rău îmi pare mie că nu mai pot merge la oaste. Incolo aș fi eu harnic, dar picioarele astea parcă-s de lemn, de multe ori nu le mai simt și apoi când zic hi, ca și caii cei răi nu vor să pornească. Dar las că locul meu îl ia Bujor. Oh ce viteaz mare are să se aleagă din el. Are brațe de oțel cu cari aruncă lancea de minune și mănulește sabia ca fulgerul.

Sulfinița. Bine, bine bunicuțule, dar Bujor mie de asta nu-mi pomenește nimic să vede că dela mine nu vrea să-și iei sănătate bună.

Moș Partenie. Ei draga mea. Cine s'a logodit odată cu oastea uită tot.

Sulfinița. Da uită tot? uită tot? atunci și Bujor uită tot! (Își acopere fața și plânge).

Moș Partenie. Da, da, așa este soarta ostașului. (Se aude o ciocănitură în ușă). Intră — (strigă Moș Partenie). Intră un ostaș străin cu lancea în mână și se oprește în loc). Ungurule vino mai aproape.

Ostașul. De unde ști că sunt ungar.

Moș Partenie. D-apoi obrazul te arată că nu ești de al nostru.

Ostașul. Ca să vă arăt că sunt Român, vă zic Bună seara. Ha, ha, iertați-mă că am greșit. Bună dimineața, fiindcă unde se vede un așa soare frumos ca fetița asta, nu poți zice bună seara. Dar eu cum am intrat aici am simțit că mă isbesc în inimă razele soarelui.

Moș Partenie. Măi pocinoagă, dar pe la voi seara răsare soarele de te bucuri așa.

Ostașul. Niciodată, și la noi răsare dimineața, numai aici îl văd seara.

Moș Partenie. Măi cleanță rea, dacă ai dinți în gură și poți să înghiți, mai bine ai face să vini să mănânci și să bei cu mine.

Ostașul. Am uitat de mâncare și de beutură, acum un singur lucru vreau, să privesc în ochii frumoși ai acestei românce la spune cum te cheamă fetițo?

Sulfinița. Nu știu.

Ostașul. Lasă că-ți spun eu, „Regina florilor.” Da de unde ești?

Sulfinița. Nu știu.

Ostașul. Să-ți spun eu, că ești picată din ceru. Da iubești pe cineva?

Sulfinița. Nu știu.

Ostașul. Eu dacă aș, fi rege, te-aș face

regină, - ca să cadă toată lumea la picioarele tale și să zică „Să trăiești cea mai frumoasă regină din lume!” (Se deschide ușa și intră Bujor).

Bujor. (mânios). Dacă tu ai fi rege atunci ar trebui să vezi de trebuințele țării și să nu-ți bolboi ochii la românce. Așa! m'ai înțeles?

Ostașul. Da cine ești tu bobocule?

Bujor. Eu sunt Bujor Danciu, fiu și nepot de chinezi români.

Ostașul. Și eu sunt heraldul M. S. Regelui Matei Ladislau Doczy și te întreb cum cutezi tu neam de iobagi să vorbești pe tonul acesta cu mine neam de stăpâni.

Bujor. Dar mai înainte spuseși c'ai fi Român?

Ostașul. Am fost român, dar acum nu mai sunt. Vă știu numai limba, încolo m'am lăpădat de neamul vostru, care munceste și luptă fără rost, fiindcă numai jertfa este a voastră a Românilor, roadele sunt ale noastre a stăpânilor.

Bujor. Ești va să zică trădător de neam și faci parte din călăii neamului, fiindcă stăpânii și domnii sunt nobili la suflet și răsplătesc după cuviință jertfele, numai călăii sunt fără de suflet, căci disprețuiesc virtutea și și află bucuria cea mai mare în moartea celor ce îi slujesc cu credință.

Ostașul. Ascultă bobocule, ai poftă de ceartă? Eu îți stau la dispoziție, pentrucă am mai stat de multe ori față în față cu bobocei hărăgoși ca tine. Dar vreau să-ți spun mai întâi că D-Zeu nu vă aude pe voi Valahii oricât ați protesta și ați plânge și istoria nu are să vorbească de voi asupriții, ci de noi asupritorii. Matei Huniadi e regele tău nu Ștefan și Radu. Zădarnic zdrobește neamul vostru și voievozii voștrii pe Turci, că gloria este a noastră și voi sunteți și veți rămânea robi.

Bujor. Niciodată, voi ne spuneți robi, dar noi ne simțim liberi, voi ne ponegriți numele de Români, dar noi îl facem strălucitor cu ascuțișul săbiilor noastre românești și pe urmă un trădător ca tine nu are dreptul să vorbească, fiindcă trădătorii sunt folosiți, dar disprețuiți de toate neamurile pământului.

Ostașul. Mie mi-ai spus trădător?

Bujor. Ori nu ești? Ești trădător și laș, o româncă să scârbește de vorbele măgulitoare ale unui om ca tine. (Se întoarce către Sulfinița). Te scârbești de el Sulfinița?

Sulfinița. Mi scârbă și nici nu vreau să-l mai văd.

Ostașul. He, he, he, iată-mă gata să isprăvesc cu niște pui de valahi puturoși. Scoateți sabia să ne măsurăm și să vedem ce plătești. (Scot amândoi săbiile și începe un duel strașnic. Moș Partenie și Sulfinița stau înmărmuriți. La urmă ostașului străin îi cade sabia din mână. Bujor caută să-l străpungă, dar Moș partenie îl cuprinde în brațe pe Bu'or.)

Moș Partenie. „Lasă copile că i sol al Regeiui Matia”.

Ostașul. (Ridicându-și sabia de jos) Bravo Danciule! Am auzit de faima neamului tău, Ai avut dreptate în tot ce-ai spus. În luptă dreaptă ești mai tare decât mine. Nu mi-ai străpuns inima, dar mi-ai trezit-o, sunt și eu Român și de aceea îmi place și mie de româncuța aceasta frumoasă ca un trandafir la soare. Măria Sa Pavel Chinezul și tu o să plecați la oaste și eu am să vin cu o sută de călăreți și am să o fur.

Sulfinița. (Cuprinzându-l pe Bujor în brațe.) Niciodată, niciodată, fiindcă eu numai pe Bujor îl iubesc din toată inima mea. Să pleci de aici până te văd.

Moș Partenie și Bujor. (Strigă din puterea pieptului.) Să pleci, să pleci. (La sgomotul mare se deschide ușa și apare Doamna Doina.)

D na Doina. Moș Partenie Bujor, Sulfinița, ce se petrece aici? (Se uită înapoi.) Paul dragă vină să vezi.

Paul Chinezul. (Intră) Moș Partenie ce este aici?

Moș Partenie. Măria Ta bătaie pe viață și pe moarte ca pe Dunăre cu Turcii.

Paul Chinezul. Și tu ostaș cine ești?

Ostașul. (Pășește înainte închinându-se și predând o epistolă dela Matia, apoi se retrage la loc.)

Paul Chinezul. (Cătră Bujor și Sulfinița.) Și voi îmbrățișați? Bujor, iubești pe Sulfinița? Da Măria Ta. Și tu Sulfinița îl iubești pe Bujor? Da măria ta. Ce spui Doina la dragostea aceasta?

D-na Doina. Paul dragă, bănuiam de mult că așa o să se întâmple.

Pavel Chinezul. Atunci nu avem decât să facem logodna. Partenie, pe sol să-l ospătați și să chemi pe părintele Timotei, lăutarii și tineretul. (Cătră Bujor și Sulfinița.) Iar voi scumpii mei să treceți ală-

turea și să vă spuneți unul altuia ce aveți pe suflet. (Paul deschide epistola și citind trece în odaia sa. Rămâne D-na Doina.)

D na Doina (Cătră Partenie.) Moș Partenie, cheamă slugile să împodobească odaia și să așeze mesele.

Moș Partenie. Precum ați poruncit Milostivă Doamnă așa fac.

D na Doina. (Pășind incet cătră odaia D-lui Paul zice.) Maică Precistă cum să-ți mulțumesc că mi-ai împlinit ruga. Coplii cari erau să moară de mâini blăstămate, azi se logodesc unul cu altul atât de fericiți. (Intră în odaie.) (Vin slugile, o femeie româncă, un bărbat și un Turc.)

Femeia. Repede, repede, că așa îi place Măriei Sale D-nei Milostive, să nu dormim la lucru. Aduceți mesele, acoperitoare, verdeața și florile.

Bărbatul (Cătră Turcul care se întoarce tot roată.) Hai măi Turcule mișcă-te, doar nu ești în raiul turcesc, unde să șezi pup și să mânci la turte dulci. Turcul sare și joacă.

Turcul. Na, io nu suntem Turcule.

Românul. Da ce ești?

Turcul. Na, io suntem Românule, pe mine furat Turcule când fost miche și dus la Dunare. Na io suntem de 8 ani aici la Măria Sa Pavel Chinezul. Oh ce bun este Măria Sa Doamna și Măria Sa Pavel. Alah să deie lor sanatatea. Na io musai se jukem (iară sare și joacă).

Femeia. Du te mă Ahmed și adă verdeață și flori.

Ahmed. Io mă duc, dar io musai se sare ca un capre. (Se duce repede și vine cu verdeață și flori.)

Bărbatul. Da ție îți dăm lapte și brânză mă că la logodnă trebuie să bei vin și să mânci carne de purcel.

Turcul. Na io muncăm tot linghe purcel. Io zic multe fericire pentru Bujor și Sulvenița. Istina și Moș Partenie învețat pe Bujor la venatoare da și Ahmed. Io învețat cum trebuie se virte iatagan. Ști cum merge la vinetoare de lup. Bujor, vup! gata un lup. Vup, gata mai unu. Bujor mai isteț ca Alibeg.

Bărbatul. Oare ce-ar zice Alibeg să te vadă acum?

Turcul. Aram, Alibeg ala fuge ca oaie chind aude che vine Pavel Chinezul. Taci

Ilie nu mai vorbi de Alibeg, io spun la tine che Sulvenița îi gîl-Baba. Dache Bujor se insoare, ca se nu fim singur — doare inima pe mine — și io me insoar.

Bărbatul. Doar nu te vei fi gîndit să furi pe Fira mea?

Turcul. Pe Fira „Ala este rahat dulce da este botrin, botrin. La mine trebuie un rahat dulce tiner. Ahmed nu-i prost. Numai chind fi logodit Bujor cu Sulvenița, atunci eu vrem se jukem cu Fira, Slobod Ilie frate?

Bărbatul. Slobod, poți să fugi cu ea și în Turkia dacă vrei. (Ahmed sărută pe Ilie și tot sărind iese afară. Apoi vin 20 ostași lăncieri, vine heraldul regesc tinerețului, la urmă vine și părintele și preoteasa.) Me.

Moș Radu și Stoian. (Vin cu sticlele de rachiu.) Să vedem pe Moș Partenie socru mare că așa se lăuda el.

Moș Partenie. Iacă mis aici după masă.

Moș Radu. Atâta rău să-ți dea D-zeu Partenie căți peri negrii am eu în cap. (Își ridică căciula și îi tot alb.

Moș Partenie. Și tu frate Radule atunci să mori când ți-oi porunci io.

Moș Stoian. D-apoi io n-am grije de ce vorbiți voi numai Partenie să ne arate mireasa că de aia ne-am ostănit noi până aici.

Moș Partenie. Apoi eu zic ca Românul bun de inimă, să vă feriți să vă uitați la ea, că are să vă stelească ochii și să cădeți jos.

Moș Radu. Păi atunci mai bine să ne uităm Partenie la tine că ești mai urât o leacă și cu tine ni-s învățați.

Moș Partenie. Așa zic și io să faceți și să ședeți pe pace aici lângă mine, că mirele o să vă arate mireasa dacă o vrea și dacă nu o vrea o să vă mechene bine ca pe Ungurul care stă colo.

Moș Stoian. Să lăsăm acum bătaia că doar nu suntem la Bălgrad și mai bine să închinăm cu dulceața din ciuture. (Beau.) Să trăiască mirele și mireasa.

Moș Partenie. Auzi ce zic eu cătră voi. După logodnă să ne rugăm de Măriile Lor să ne lase să jucăm o sărbă ca pe vremea noastră, când eram ostași.

Moș Radu și Stoian. Asta-i vorba. Să trăiești Partenie. (Și iară beau.) (Se aud voci), vin, vin faceți loc. (Se deschid ușile și intră Măria Sa D-na cu Sulfinița de braț

și Măria Sa Pavel cu Bujor de braț. Strigă cu toții.) Ura să trăiască, ura să trăiască. (Măria Sa Pavel face semn cu mâna. Tinerii ingenunchează. Părintele Timotei pășește înaintea lor și ține următoarea cuvântare):

Măriile Voastre,
Iubiți ostași și oaspeți,
Iubiți tineri.

Cercetatune-au pe noi D-zeu pe cei din umbră și întunec și ca să ne întărească inimile între multele ceasuri de restriște, ne-a trimis și ceasul acesta binecuvântat și frumos când putem să sărbăm logodna a două glorioase vîstare românești, a tinerului Bujor cu tineră Sulfinița. Limba și legea noastră românească atât de prigonite vor afla un puternic adăpost în casa românească a cărei temelii o așezăm azi cu darul, cu iubirea și cu mila lui D-zeu. Câte fire de iarbă pe câmpurile românești și câte flori în codrii noastre strămoșești, atâtea zile de fericire să dea D-zeu acestor tinere ființe românești și creștinești. Domnul D-zeu să pomenească pururea în împărăția sa pe viteazul nostru general Paul Chinezul și pe Milostiva și buna Doamnă Doina și pe Măriile lor să-i dăruiască cu îndelungă sănătate ca să poată fi îndrumătorii și martorii fericirii copiilor lor de suflet, cari se pregătesc azi să plece pe drumul care duce la sf. taină a cununiei. Iubite Bujor și iubită Sulfinița, azi când mă rog lui D-zeu din tot sufletul meu să îndemne să nu pierdeți din vedere pașii Măriilor lor. Tu Bujor să iei exemplul de vitejie dela Măria Sa Pavel, iar tu Sulfinița să urmezi întru toate pe acest inger păzitor al Românilor pe Mărita noastră Doamnă Doina. (Se schimbă inelele.) D-zeu să fie cu voi azi și totdeauna, Amin. (Doamna Doina sărută pe Sulfinița)

D-na Doina. Să fi dragă sănătoasă și fericită (și îi agață măregele ei de grumazi).

Pavel Chinezul. (Sărută pe Bujor.) Cu ziua de azi te denumesc căpitan în oastea mea.

Ostașul. (Îi dă sabia sa lui Bujor, iar miresei un inel.)

Pavel Chinezul. Și acum să începem veselia. (Lăutarii cântă sorocul.) (Paul Chinezul joacă cu mireasa, iar Bujor și ostașul cu D-na Doina. După ce se termină jocul.)

Moș Partenie. Măria Sa să ne dați slobozenie să jucăm noi trei Moși Sărba, Bravo. (Toți bat în palme. Joacă moșii.)

Turcul. (Vine și cade în genunchi înaintea lui Pavel Chinezul.) Măria Sa să slobozească pe noi să jukem cu Fira.

Paul Chinezul. Iată mai un prieten de alui Bujor. Bibe Ahmed ești slobod, să te vedem. (Apoi joacă sărita Ahmed cu Fir.) După aceia se începe un șir de jocuri țărănești. După ce se găta jocurile.)

D-na Doina. Acum iubiții noștrii oaspeți să poftiți dincolo la masă.

Paul Chinezul. Vin și eu numai să dau răspunsul heraldului. (Toți iasă închinându-se și rămân pe scenă heraldul și Paul Chinezul. Heraldul se descopere.)

Paul Chinezul. Ce fericit sunt Majestate că Vă pot primi în casa mea. Nu îndrăzneau să cred în această mare grație, ca gloriosul Rege Matei Corvinul să pășească preste pragul casei mele.

Matei. Generale Paul, tu ești fericit, dar eu era să mânânc o bătaie zdravănă dela leul acesta tânăr, care este Bujor. Să ști Generale Paul că azi din nou repet cuvintele pe cari i le-am scris lui Podjebrad la Praga. Eu nu sunt rege Ungar ci rege valah. „Ungurului să-i crezi când i se va face al treilea ochiu în frunte.” Ce tristă este soartea noastră Generale Paul, nu putem gusta din plin dragostea poporului nostru și străinii ne privesc cu ochi invidioși și bănuitori. Oare noi să fim cei din urmă nemernici, cari ne-am călcat cu picioarele legea strămoșească și ni s-a prefăcut în apă sângele din vine.

Paul Chinezul. Majestate, neamul nostru să trăiască și afurisiți să-i fie dușmanii.

Matei. Din sufletul meu ai grăit Generale Paul. Vom trece și noi dar din cenușa noastră va răsări glorioasa libertate românească. Și acum generale Paul plec că mă așteaptă lângă sat o sută de călăreți, cu cari merg la Timișoara. Îți mulțumesc pentru clipele frumoase petrecute în cuibul tău românesc. Intorcându-mă la Palat am să te ridic între primii demnitari ai țării. Tu grijește să sdrobești din nou furiile Turcilor, cari nu peste mult vor trece iar Dunărea. In tine îmi pun toată nădejdea. (Ii întinde mâna.) Rămâi cu bine generale Paul.

Paul Chinezul. Să trăiți Majestate, sunt la ordinele Voastre, până la moarte. (Matei

pleacă.) (Paul Chinezul rămâne mirat în pervazul ușii.) Ce minune, cum ne adună pe toți României glasul sângelui. (Se aude muzică și cântări.)

Cortina cade.

ACTUL III.

(Se petrece tot în conacul lui Paul Chinezul, în primăvara când acesta se pregătește de plecare. D-na Doina și Sulfinița șed la masă și coase la un patrafir.)

Sulfinița. Milostivă și până aci am dorit să-l văd fără răgaz pe Bujor în jurul meu, dar acum toată clipa care lipsește de lângă mine mi se pare o vecinicie. Nici asta nu-mi place că nu se mai întoarce dela vânatoare, deși este cu Măria Sa și cu mulți oșteni. Lupii sunt fiare sălbatece și mă gândesc să nu-i greșescă lancea ori iataganul.

D-na Doina. Scumpă Sulfinița. Până acum ai fost fiica mea, de acum înainte te socotesc de tovarășa mea de suferință. Multe trebuie să îndure soțiile de ostași. Ei sunt acolo la tabără și se luptă cu Turcii și noi rămânem acasă să ne luptăm cu mii de gânduri. Streinii le pot robi trupurile dar și inimile. Ei pot muri în luptă și ne pot uita în petrecerile cari urmează luptelor. (Incepe să plângă.)

Sulfinița. Nu plângeți Milostivă și nu vă intunecați inima cu bănuiele rele. Cunosc așa de bine și pe Măria Sa și pe Bujor. Cuvintele lor sunt sfinte și dragostea lor față de noi e atât de puternică ca și vitejia. Să nu credeți niciodată că ei se pot simți bine între streini și streine. Streinii li-s dușmani și de câteori învinge Măria Sa Pavel pe Turci, scrășnesc din dinți oricât de mare general e Măria Sa Pavel, tot valah disprețuit rămâne. Și apoi femeile lor urăsc României și mai mult fiindcă nu sunt de origine nemeșească. Sunt mărețe și mândre și ar râde de dragostea unor Valahi, pentru ele. Eu nu le-am văzut dar de atâteaori mi-a povestit părintele Timotei și Maica Preoteasă de ele, cari le cunosc bine. Ei mi-au spus că femeile acestora streine sunt fioroase și îngâmfate ca și bărbații lor.

D-na Doina. Cât ești de bună și de cumințe scumpă Sulfinița, vino să te sărut mult, că tare îmi ești dragă, sameni leit

pe mama-ta și pe toate strămoașele tale. Ești româncă dela roată și tare ca fierul.

Sulfinița. Mă doare sufletul că nu le-am cunoscut nici pe una.

D-na Doina. Nici nu puteai scumpa mea să le cunoști. Căci tu erai mică când peste casa voastră, cuib de viteji chinezi români au năvălit Turcii fără de veste. Tatăl tău a murit în luptă, iar pe mama ta au furat-o și au pângărit-o Turcii. Tatăl meu te-a găsit în codrii, între ceilalți români fugăriți și te-a adus în casa noastră, de unde te-a scăpat Măria Sa și cu Moș Partenie. Mă înfiorez și nu pot să-ți povestesc toate deărândul, las că ți-o spune într-o seară Moș Partenie.

Sulfinița. Uf ce urâsc de moarte streinii, am nădejde că Bujor are să se răsbune pe toți până la unul. Am văzut cum era să-l omoare și pe Ungurul care venise în ziua logodnei noastre aici cu epistola dela Regele.

D-na Doina. Dar spune scumpă Sulfinița ce a făcut cu el.

Sulfinița. Milostivă e o poveste cu plâns și răs. Când a intrat Ungurul și m-a văzut, a spus că sunt frumoasă ca soarele și-a început să vorbească ca un îndrăgostit până după urechi. Atât i-a trebuit lui Bujor. S'a repezit la el, l-a ocărât și s'a bătut în săbi. Și cât colea era să-l străpungă, dacă nu-i sărea Moș Partenie în ajutor. Dar așa i-a trebuit streinului obraznic.

D-na Doina. Așa a fost dară povestea (incepe să râdă). Dragă Sulfinița dar ști tu cine a fost acest strein obraznic?

Sulfinița. Nu știu, dar nici nu vreau să știu, să nu-l mai văd în ochii mei.

D-na Doina. Ai să te crucești dacă vei afla. A fost Regele Matei Corvinul, căruia îi face mare plăcere să umble în ascuns printre popor.

Sulfinița. Regele Matei Corvinul? Atunci o să-i facă rău lui Bujor, o să-l întemnițeze.

D-na Doina. Din contră i-a plăcut mult de el și i-a laudat iscusința și sufletul românesc. Ia uită-te la inelul tău și cetește ce stă scris pe el?

Sulfinița. (Cetește.) Matias Rex! Da acum ce să fac cu inelul fiindcă eu am vorbit cu el ca și cu'n obraznic, care îl necăja pe Bujor.

D-na Doina. Așează-l înapoi, fiindcă cine știe când ți-o prinde bine.

Sulfinița. Oare știe Bujor? Că fără învoirea lui chiar dacă ar fi dela Regele inelul nu-l port. (Se aude Măria Sa Pavel). Milostivă eu plec și-i spun lui Bujor cum s'a bătut cu Regele.

D-na Doina. Te sărut dragă Sulfinița. (Intră Pavel Chinezul.)

Pavel Chinezul. Sunt aici scumpă Doina. (Îi sărută mâinile.) Am cam întârziat cu vânătoria și cu strângerea ostașilor. Turcii se mișcă iară și eu după zilele fericite trebuie să plec iarăși. Dar dragă Doina, ochii tăi sunt roșii de plâns. Vino te rog la fereastră să-ți arăt ceva. (Se duc amândoi la fereastră, pe care o deschide Paul Chinezul.) Uite scumpă Doina ce frumos e afară, vine primăvara, Frunzele încolțesc, câmpul înverzește, florile încep să se ivească. Paserile ciripesc și inimile se bucură.

D-na Doina. Ai dreptate dragă Paul afară e foarte frumos și intră primăvara în lume, numai în inima mea e urât și se pregătește de iarnă.

Paul Chinezul. Dar de ce ți s'a întristat inima Doina dragă?

D-na Doina. Fiindcă pleci iarăși Paul și cine știe când te întorci. Mai bine făceai Paul dacă nu mă scăpai din mâinile păgânului, pentrucă altaceva nu-mi putea răpi decât viața, cinstea niciodată și poate mormântul îmi era mai liniștit decât viața.

Paul Chinezul. Cuvintele tale îmi spun tot. Tu te îndoiești de dragsostea mea când sunt departe, deși eu ori unde m-aș duce, cu inima sunt pururea acasă.

D-na Doina. Iartă-mă dragă Paul, dar eu sunt o femeie slabă și nu-mi pot stăpâni gândurile. Aici în singurătatea mea mă gândesc de multeori, că tu îți plătești iubirea de care nu mă îndoiesc, foarte scump. Poate sunt o piedecă în calea ta glorioasă și o ispită care nu te lasă să te odihnești în pace în palatul tău strălucit din Timișoara. Recunosc că locul tău ar fi lângă o baroneasă mândră și puternică, nu lângă mine o româncă umilă.

Paul Chinezul. Ce vorbești Doina? (Se duce mai încolo.)

D-na Doina. Așa e Paul că ți-am rănit, Mândria?

Paul Chinezul. Ai făcut mai mult, mi-ai sfârticat inima.

D-na Doina. Poate te înșell Paul fără să-ți dai seama.

Paul Chinezul. Nu Doina dragă, nu mă nșel, știu ce vorbesc și ce simt. Plecarea îmi cade mai grea mie decât ție, Doina, îți jur pe sufletul meu, fiindcă tu stai aici în mijlocul amintirilor plăcute și eu trebuie să te port în suflet pe unde merg, peste sate și cetăți, peste mlaștini și râuri. Atunci când e lupta mai sălbatecă și mai crudă, atunci chipul tău îmi dă putere. Și nu aș mai avea nici atâta odihnă câtă am, dacă nu aș adormi cu icoana ta sub pleoape.

D-na Doina. Dragă Paul, tu care ai învins în nenumărate bătălii, ar trebui să fi mai tare, mai hotărât, să nu te lași învins de o femeie chiar dacă aș fi eu aceia.

Paul Chinezul. Dacă îmi vrei moartea, fie așa, fiindcă fără iubirea ta nu sunt mai tare, ci sunt mai slab, fără iubirea ta sunt un rătăcitor în lume. Păreții Palatului din Timișoara sunt pentru mine o temniță, unde trebuie să fiu altcum decât sunt, slugă streinilor și nu domn român. Baronele sunt pentru mine sloiuri de ghiață, pe cari nu le vreau și cari nu mă vor.

D-na Doina. Dar gloria Paul, gândește-te ce frumoasă și prețioasă este.

Paul Chinezul. Dragă Doina, gloria e seacă și trecătoare, pe când iubirea e vecinică.

D-na Doina. Nu mai știu ce să cred Paule, iartă-mă.

Paul Chinezul. Dragă Doina știu eu ce crezi. Mă bănuiești că fac un joc fără suflet cu tine.

D-na Doina. Da Paule.

Paul Chinezul. (Strigă.) Căpitane Bujor!

Bujor. Porunci-ți generale.

Paul Chinezul. Să te ducl să chemi pe părintele Timotei aici.

Bujor. Da.

D-na Doina. Paule de ce chemi pe părintele Timotei?

Paul Chinezul. Vei vedea și vei auzi. Părintele Timotei este duhovnicul meu și lui vreau să-i spun ultimele mele dorințe.

D-na Doina. (Lăcrimând.) Vrei să-ți faci testamentul?

Paul Chinezul. Da dragă Doina, plec și cine știe ce-mi stă scris pe frunte, poate rămân pe acolo acoperit de țărâna însângerată, fiindcă dintre toți muritorii, pe noi ostașii, ne iubește moartea mai mult.

D-na Doina. Nu vreau să mori, nu vreau să mori, Paul nu pleca. (Bate cineva în ușă).

Paul Chinezul. Intră.

Părintele Timotei. Să trăiești Măria Ta, am venit la chemare.

Paul Chinezul. Îți mulțumesc Părinte, oastea e adunată?

Părintele Timotei. Da Măria Ta.

Paul Chinezul. Trebuie să plecăm să ajungem înaintea Turcilor acolo unde trebuie. Te rog acuma Părinte Timotei pune sf. cruce pe masă. (Paul Chinezul își desface sabia și o pune pe masă lângă cruce.) „Eu Paul Chinezul jur pe sfânta cruce că-mi iubesc neamul și legea și trădător nu am fost niciodată. Mai jur că soția mea în aceasta viață este D-na Doina, o iubesc mai mult decât viața mea și am să-i rămân credincios până la moarte. Așa să-mi ajute D-zeu.“ (Își ridică sabia. Pe sabie pune mâne și D-na Doina care râde și plânge.)

D-na Doina. Paule iartă-mă am fost nedreaptă, am fost crudă cu tine, dar tot iubirea mare și curată care ți-o port m'a făcut bănuitoare. Acum nu este nici un nor în inima mea s'a făcut Paule primăvară deplină, frunzele răsar, câmpul înverzeste, florile încep să se ivească, paserile ciripesc și inimile se bucură. Dragă Paul mă ierți?

Paul Chinezul. Copil rău ce esti, am să mă întorc de sub Becicherec mai degrabă decât crezi.

Bujor. Sus în șea!

Sulfinița, (După el plângând,) Bujor, Bujor, să vini degrabă,

Paul Chinezul. (Sărută mâinile D-nei Doina.)

Bujor. (O sărută pe Sulfinița și ies.)

Afară ostașii cântă cântarea bisericească):

„Cu noi este Dumnezeu
Auziți până la marginea pământului

Cu noi este Dumnezeu

Cei puternici plecați-vă

Cu noi este Dumnezeu

Că iarăși de ne-ți putea și iarăși veți fi biruiți

Cu noi este Dumnezeu

Și orice sfat ne-ți sfătui risipi'l-va Domnul

Cu noi este Dumnezeu

Și cuvântul ori carele ne-ți grăi nu va rămânea
între voi

De frica voastră nu ne vom teme nici ne vom
tulbura

Poporul cel ce umbla în întunec a văzut
lumină mare.“

Paul Chinezul. (Pune sabia pe fereastră.
D-na Doina pune mâna pe sabie.)
D na Doina. Te întorci?
Paul Ghinezul. Mă întorc!
Bujor. (Pune și el sabia pe fereastră.)
Sulfinița. Te întorci Bujor.

Bujor. Mă întorc!
(Afară sună trimițele de marș. Cele
două femei stau îmbrățișate și plâng.)

Cortina cade.

FINE.

Reîntoarcere

Mă reîntorc zdrobit, dar neînfrânt,
Cu plumbul vieții, greu, pe umeri tineri.
Viața mea va fi aceeași nesfârșită Vineri...
Dar nu mă plâng!
Când mă străpung durerile eu cânt —
Mai am acas 'o brazdă de pământ! —
Din vinul doinelor țin lungă mea beție...
— Hei, bună vremea, lipsuri camarade!
Mă reîntorc zdrobit, dar neînfrânt,
Cu toamna tinereții mele 'n pălărie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Mi-am revăzut căsuța 'nfiptă 'n coastă
Și 'n streșină a Lunii rândunele;
Măzăricea stelelor în mâna cumpenii — inele —
Intre ferestre colac de sânziene;
Aceleși uluri, cernând povești pringene...

Și am intrat să-mi caut copilăria.

Era cu ață roșie legată, sus, la grindă
Și alătura de ea în fire busuiocul...
Am dat-o jos, — n'am mai rugat pe tata —
Și-am scotocit, ca să-mi găsesc norocul.

Zadarnic însă!
L-au uitat în tindă.
În picioare l-au călcat vecinii.
Vremea rea l-a ros cu dinți de apă
Iar rămășițele le-au tras prin garduri câinii —
M'a uitat și Dumnezeu și tata!

Pavel P. Belu.

Fulgi de zăpadă

Fragment din romanul „Bastardul“

de MIA MARIAN

Sania fugia nebunește pe pământul înghețat, clopoței sunau veseli.

— Mai încet Bebe-Bebeeee.

— St. tăcere! Galeria n'are vot.

Lucica ghemuită lângă Sorin caută să-și convingă fratele să micșoreze viteza saniei.

— Am să te spun tatei, totdeauna faci prostii,

Ai să ne răstorni... Bebe... Bebeeee...

Lucica prinse brațul lui Sorin cu ambele mâini.

Sorin privi cu ochii lui mari, limpezi și Lucica se înfioară. Își lasă genele să cadă peste lumina ochilor ei.

— Lucica deschide ochii, te rog... Șopti Sorin,

— Nu pot.

— Nu poți?... Lucica... Dece?...

Sorin o strânse și mai aproape.

Lucica deschise ochii.

— Am glumit. Uite vezi, te privesc, te privesc până mâine dacă vrei.

Și pe urmă tăcerea le cuprinse privirea și sufletul Luciei se topia tot mai mult în nemărginea ochilor cari o vrăjiseră.

Bebe văzînd că cei doi tac, li se adresă.

— Dar voi ce tăceți așa?

— Vorbim, dar nu ne auzi tu...

— Ei drace vasăzică se completează în contra vizitiului, Vă voiu condamna la moarte prin sanie.

Bebe dădu bici cailor și sania lunecă în dreapta și 'n stînga, dar Lucica nu-l mai amenința.

Ningea încet fulgi mari. Lucica a întins palma ca să-i prindă.

— Uite-i cum mor de repede — Sorin dece?

— Tot ce e frumos nu poate trăi multă vreme.

— Adevărat?... Dece?...

— Esti prea mică ca să înțelegi asta!

Lucica se supără.

— Dar nu sunt mică de loc. Iml pare rău, tu și cu Bebe vă vedeți grozavi. Să știi că m'am supărat!

— Și n'ai să te împaci niciodată?

— Niciodată.

Sorin își apropie gura de obrazul fetei.

— Niciodată... Eu volam să te scutesc de-un crud adevăr și tu...

Lucica își întoarse capul spre el. Buzele lor se întâlniră o singură clipă.

— Voi vedeți ce frumos ninge — I-a întrebat Bebe.

Sania se opri o clipă și cei trei copii priviau cum de sus cădeau steluțe albe de zăpadă.

Acasă găsira salonul plin de invitați cari vorbeau, râdeau, fumau. Doamne fardate și elegante. Domni cu monoclu și frac pălăvrăgiau într'o atmosferă caldă.

— Voila les enfants. Zise o doamnă fardată strident ca la un semn toată lumea se întoarse. Copiii salutară. Toate privirile se îndreptară spre Sorin. Dar el le pară cu indiferență. Aceiaș doamnă se aplecă la urechia unui domn și-i spuse destul de tare ca să audă și Sorin.

— Comme il est beaux, Regardez — și ce ochi.

— Sunt fascinanți.

Domnul căruia i se vorbise își puse monoclu și-l privi, pe urmă răspunse.

— A ouï, le bastard!...

Sorin întâlni privirea monoclată și-i răspunse cu toată ura pe care o simți atunci în suflet.

Il ura pe toți, ura pe Bebe, pe prefect, pe Lucica — pentrucă au răspândit povestea nașterii lui.

Vasăzică au inițiat pe toată lumea că va veni copilul din flori. Cu alte cuvinte l-au invitat alci ca pe un obiect de circ. Număr senzațional. Intrarea gratuită. Pentru nervii blazați a acestei pături sociale, el era un punct excepțional. O furie nebună fi chinui nervii. Înaintea lui se făcu întuneric.

Nu mai zări nimic. Își muscă buzele, își înfipse unghiile în palmă și căută să se desmeticească.

Privirea îi căzu pe o statuie de bronz.
— Un Mephisto răsând cu capul dat pe spate.

Era un răs ciudat de expresiv, un răs sfidător, îndrăcit. Simți cum o mână îi cade ușor pe umăr. Tresări.

— Sorin!

Își întoarse capul. Era Lucica.

— La ce te gândești tu?

— Cutele de pe fruntea lui se încrețiră.

— Aș vrea să râd ca bronzul acela...

Ce zici?

— O! Sorin! ... Cum îți vin asemenea gânduri?

— Prin capul unui bastard ... trec uneori gânduri din astea ... Sinistru ... Nu? ... Fata îl privi speriată.

— Nu te speria așa. Când ai în jurul tău atâtea paiate ... Lucica să mergem de aici ... Mă înăbuș mă înțelegi tu ...

— Sorin ... Ce ai? ...

Îl luă de mâna și eși cu el din salon târându-l prin toate apartamentele până 'n camera ei. Acolo i-a deschis ușa și i-a spus de abia respirând.

— Aici e camera mea. Rămâi aici și te odihinește. Era o cameră în întregime albă. Toți pereții erau plini de fotografii cinelile. Sorin o contemplă în tăcere și simți o dorință nebună să jignească aceasta micuță pisicuță de salon el un biet dulău disprețuit.

— Ce cameră cochetă și frivolă. N'are nimic cald în ea!

— Așa? ... O găsești frivolă?

— Revoltător de frivolă.

Fata privi o clipă pereții, pe urmă se îmbujoră, desprinse toate fotografiile de pe pereți și le aruncă cu furie la pământ. Pe urmă se întoarse către Sorin cu capul dat pe spate cu părul în dezordine pe frunte, pe umeri.

— Acum? ...

— Ai sfărâmat idolii, dar templul a rămas cu aerul lui respingător de aristocrat. Mă înțelegi? ... Miroso de fard, care ascunde gol, polei de aur peste aramă. Te lăfăești în mătase în timp ce la tine în curte gem în mizerie oameni ca și tine.

În timp ce vorbea înainta spre față, iar ea făcea mereu un pas înapoi, până se lipi cu spatele de perete.

— Crezi că n'am văzut eri pe Puiu cum a lovit cu cravașa peste obraz pe Ion vizitiul. Și pentru ce? Intreabă-l pentru ce?...

Dar să-l întrebi! Auzi! Și crezi că n'am auzit ce au vorbit paiatele acelea din salon? ... Le bastard! ... Ei bine bastardul scuipă pe toată maimuțarea și luxul vostru. Vă urăsc! ... Auzi?

Obrajii Luciei ardeau. Își ridică palma și lovi pe Sorin peste gură, peste obraz în timp ce el stătea nemișcat. În cele din urmă căzu pe pieptul lui și începu să plângă cu hohote. O ținu lângă el până furtuna trecu. Pe urmă cei doi adversari se priviră și Sorin îi caută să-i muște până la sânge buzele.

Din literatura contemporană Italiană

Ex-Voto

La fel cu acei Primitivi italieni, ce transfigurau femeia visului lor în creații mistice, aș vrea să fac din tine — care nu ești și nu vei fi pentru mine decât pur miraj — Madonna creolă.

Să fixez cu pătimașă cucernicie, pe paleta de lemn de Martinica, privirea ta de mare diamant negru, dela care îmi place să cer fără cuvinte și nu fără o dulce neliniște, clipa de întâlnire a ochilor tăi cu privirea mea; să urmăresc unda nocturnă și buclată a părului întors în scurtă cascadă după ureche; și nările, acele nări vibrante ca niște aripiore de pasărică, dilatate, s'ar zice, în voluptatea de a savura prea îmbătătoarele arome ale insulei tale, — cacao și rom, vanilie și ylang-ylang.

O grijă pornită din cea mai curată dragoste aș pune'n alegerea chihlimbarului și a umbrelor, pentru a mângâia, în portret, acea piele ce trebuie să fie, la atingere, mai catifelată decât pier-sica și care este, la privire, prețioasă ca scorțișoara când, într'o atitudine plină de grație, întinzi lungile tale brațe cu încheieturile fine.

Dar ca să redea culoarea grației tale copilărești, de tânăr bambus al insulelor, farmecul tău de nespus și fără de seamăn, izvorit din simplitate și naturaleță, din bunătate și inteligență, — pe paletă nu s'ar mai găsi nimica, și bietului artist nui-ar mai rămâne decât să apese pe lemn, până la ultima-i picătură, tot focul închis al inimii sale fără speranță.

Portretul astfel sfârșit, l-aș pune într'una din acele troițe care, la câte-o răspântie, veghiază cu atâta umilință peste marea de mătase a trestiiilor de zahăr în floare sau deasupra enormelor evantai-e ale bananilor.

Și cea mai mare răsplată pentru mine ar fi să-mi pot adora Madonna mea creolă în tăcere, când seara cade peste imenșii arbori cu nume necunoscut, îmbrăcând cu o a doua noapte, noaptea pădurii tropicale, în timp ce se-aprinde corul de nebunească troznire a greierilor întărătoși și licuricii răspund cu nenumăratele lor scânteieri de rouă lunară.

Din *Immagini delle Antille* (1936) Traducere de
de Sionello Fiumi. Pimen Constantinescu

Epigrame despre artiști

Unui pictor fără talent

Odaia'ntâi ți-o văruiești
Și apoi o pictezi ?
Ar fi mai bine s'o pictezi
Și-apoi s'o văruiești.

Unui poet plagiator

Un critic îți refuză
A versurilor glorie ?
Ori nu e a ta muză
Copilă a memoriei ?

Altui poet plagiator

Sute de imagini ai luat, poete,
Sute de concepții, dela mici și mari,
Cărțile-ți cu-atâtea falnice sonete
Au rămas intacte'n rafturi la librari.
Cetitorul nostru-i tare delicat :
Nu vrea să-și procure lucruri de furat.

Poetul invidios

Scumpul meu Bireno, când cântam un vers.
„Să-ți dăm fân și paie!“ îmi șopti din mers,
Gentilețea-i m'a mișcat peste măsură :
Pentru mine-și rupe pâinea dela gură.

Lingușitorul

Când puternicii zilei, deși necinstiți, trec pe
stradă,
Virsi mieros
Pân'la pământ îi salută.
El e ca găleata ce se lasă în jos
Ca să fie umplută.

Invidiosul

Trist e Lao : nu se știe
De i s'a'ntâmplat ceva,
Sau de binele cuiva
I s'a tras inima rea.

Invidioasa

Se miră toată lumea că prea-i slăbuță
Lidia :
Dar cine'n viața asta se'ngrașă cu invidia ?

Consolarea poetului dramatic

La noua-i dramă nu participară
Auditorii ; dar în schimb poetul :
„Puțină societate, dar aleasă“,
Își zise cu naivitatea-i rară.

Unui poetastru

Când compui, te zgârâi și te zbați întruna,
Ori zmulgi versurile din văzduh cu mâna ?

Unui critic și istoric literar

Gloria adevărată în știință se câștigă
Studiind înaintașii, nu pe cei contimporani.

Unui plagiator

Don Gabriel în versurile-fine
Intrețesu și altele străine.
Când într'o zi în lume le cetea,
Riccardo pălăria-și tot scotea,
Poetul întrebă : — Dece acele
Salturi dese ? — Iar el : — Gabriele,
Când întâlnesc un cunoscut,
Scot pălăria și-l salut !

Femeea orbului

I-au zis-o unui orb : „Soția ta
E-un trandafir, nu altceva !“
Răspunse orbul — orbii-s fini ! —
„Știu nu după culoare, după spini !“

Epitaf

Un scurt epitaf de cetit :
Petru trăia ; a murit.

Culese și traduse de
Pimen Constantinescu

Iarnă

Cristale și argintărie,
Omăt sfânt,
În ritm de poezie
cade moale și înfrânt
la pământ.

Cristale fine
din cer
și zări pline
de alb și mister,
brodează pe 'ntins
peste necuprins,
presară pe fire,
pe suflute cu simțire
nînsoare
de candoare
și splendoare,
cu strat subțire
de duioasă amintire!

Doruri închise,
cu zurgălăi de vise!

Cristale fine,
îmbracă pământul,
și îmi poartă gândul
spre zări line
pline
de dorinți vecine...

Și 'ndată, povești cărunte cu alint
— amintiri de mărgărint —
rup zăbrele
grele
și dau drumul rătăcirii mele,
să colinde 'n alb de nea
pe șosea,
petruită 'n stele!

Și văd arțari bătrâni,
isvoare și fântâni
ogoare
lucitoare
și 'n vale adăpostită,
o stână părăsită!

Și 'n a zăpezii lână,
mă văd lângă stână,
cu anii de mână!

Credința

Mereu acelaș, eu în taină aștept,
Depart, trist și fără nerăbdare:
Durerea întreagă o păstrez în piept,
În ochi și în a vocei tremurare.

De tac, eu nu renunț la ce-i al meu —
Că resemnarea-i clob de mișelie —
Dar știe numai unul Dumnezeu
Frumoasa care-mi este dragă mie.

Un călător așteaptă la peron,
Un tren ce poate n'are să mai vie,
Dar lui îi pare că aude-un svon,
C'o să sosească speră, crede — știe.

... Te las cu el, deși ți-a fost strein,
Ca vremea să vă apropie — și, poate,
Să-mi scoată 'ncet și mie adâncul spin
Din inimă, — trecând precum trec toate.

De-o fi nevoie, eu voi așteptă.
Ivirea arabescurilor, toamna,
Când n'o să-l mai vrăjească fața ta,
Când „domnul o să iasă iără doamna”

Te voi iubi mereu, neschimbător,
În timp ce lui avântul o să-i scadă
Și vei deosebi, în viitor,
Credința de dorința din grămadă.

Te voi iubi mereu, te voi vedea,
Inchipuirea o să mi te cheme,
De-acum încolo te-o aduce ea,
Precum veneai tu singură 'ntr'o vreme.

Te voi iubi mereu, cu acelaș dor,
Că eu te văd cu ochi de-altă dată:
Săpată ești în profunzimea lor
Și Vremea e înrânșii desarmată.

Prăștia

— Schiță —

de Dem' Psatta

— „A! Nu, nu! Cu praștia n'ai voie să te joci!”

— „De ce Ticule?! Toți băeții au..”

Și Mircea începu să scâncească. În cășorul lui mic nu'ncăpea rostul acestei opreliști.

Tatăl își ia odrasla pe genunchi, îi netezi părul ca borangicul și privind de parte în adâncul trecutului, începu cu glas blajin :

— „Tăicuțule drag, praștia e o jucărie pe care o folosesc doar haimanalele, sau copii răi la suflet. Ești tu o haimana?”

— „Nu”.

— „Ești tu un rău?”

— „Nu.”

— „Atunci?!.. Praștia este făcută ca s'arunci cu ea pietre și să lovești,..”

— „Nu cu pietre. Cu alice...”

— „Și mai rău. Ai să spargi geamuri, ai să scoți ochii cuiva, sau ai să pățești ce-am pățit eu, când eram de vârsta ta.»

— „Ce?!”

Tatăl închise ochii, își scutură capul, voind parcă să alunge una din acele arături dureroase pe cari întâmplările îi le înfig dușmănoș în minte și de cari nu mai poți scăpa toată viața.

După câteva clipe, reculegându-se, suspină adânc, își strânse feciorul la piept și începu să depene din caerul amintirii. Glasul tremurat și deseले întreruperi în mijlocul frazelor dădeau pe față tot chinul ce-l măcina.

— „Eram... de vârsta ta, puiule. Intr'o zi de primăvară, mă jucam în grădina publică din Hârșova.”

— „Erai cu servitoarea?”

— „Nu! Cu câțiva colegi.”

— „Și mănica ta nu s'a supărat?”

— „Nu.. Hârșova e un oraș mic, nu-i ca Bucureștii. Casa noastră era pe-o stâncă, foarte aproape de grădina publică. Ne despărțeau doar casele vecinului Iancu Filip, mare negustor și om tare cumsecade, un maidan și-o ulicioară pietruită de bunul Dumnezeu cu stânci măcinate

de selurile ploilor ce se scurgeau pe-acolo spre cheiu. Făceam doar câțiva pași prin fața casei d-lui Filip, străbăteam maida-nul și-ulicioara, săream chiar în dreptul Poștei peste zidul scund ce înprejmuia grădina, apoi rostogolindu-mă la vale prin iarba crescută'n voie, ajungeam între salcâmi umbroși din fața bufetului. Aci era scena cu lăutari, aci și popicele. Din când în când, pe furis, mai aruncam și noi câte-o bilă, care de cele mai multe ori nici n'ajungea în popice. Rămănea istovită pe la jumătatea drumului. Asta fiindcă, precum vezi, eram și noi taaare voinici!

— „Dacă n'am fost eu! Făceam odată așa cu toată puterea...” și repezind mâna, îl lovi peste ochi pe bietul părinte.

— „Frumos! Da nu juca popice cu capul meu.”

— „Unde, unde te-am lovit?”

— „In ochi, ștrengarule.”

Și copilul înduioșat se plecă și sărută cu drag ochiul tatălui.

— „Ei, și cum îți spuneam!.. În ziua de care vreau să-ți vorbesc, mă jucam de-a prinseia în grădina, împreună cu alți copii, alergând voloși printre aleele ce despărțeau rondurile încărcate cu garoafe roșii, cu petunii miresmate și cu pansele de catifea în zeci de culori, în tim ce fluturașii albi se luau la întrecere cu noi. Grădina răsuna de ciripitul vrăbiilor gureșe cari săltând gălăgioase din cracă'n cracă, își învățau puil să sboare, ori veneau săgetând aerul ca să le-aducă vreo musculiță prinsă'n zbor.

De odată, în mijlocul jocului, se alătură de noi Ionită, un coleg de școală, băiatul cismarului Mușetescu. Alerga și el, dar din când în când se oprea, așeza praștia și ochia, trăgând în câte-o pasăre.

Pe nesimțite, praștia ne-a atras luarea eminte și în loc să ne mai jucăm, ne am pomenit cu toții în jurul lui.

Fiecare îl ruga să-i împrumute minunata jucărie, fiecare voia să tragă cu ea.

În câteva minute, praștia trecu prin mâna tuturor. Numai eu n'am îndrăznit s'o încerc. Mă oprea ceva.

De-odată Muștescu îmi spuse:

— „Ia mă Mitică, trage și tu, poate ai mai mult noroc. Uite, uite colo pe creanga liliacului, o vrabie. Na, trage!”

Eu m'am dat un pas înapoi.

— „Ce ți-e frică? Nu mușcă mă!” și'ncepu să râdă, urmat de hohotele băeților.

Batjocura lor m'a rușinat. Fără să-mi dau bine seama de ceiace ce fac, îndărjit, am luat praștia, am întins-o, am ochit și-am tras...

Vezi tu, sunt 33 de ani de-atunci. Nici azi nu pot să uit clipa. Nici azi nu-mi piere din fața ochilor ceiace s'a petrecut acolo, în colțul grădinei publice a orașului meu de naștere.

Piatra a scăpat vâjâind din praștie.

Muștescu fugi spre liliacul din față și după o clipă strigă:

— „Bravo Mitică! Ai plesnit-o!”

Băeții după el buluc. Eu, furat de curiozitate, i-am urmat.

— „Na mă. E a ta. Tu ai ochit-o. Bravo!” și Muștescu îmi întinse vrabia din cteștetul căreia se prelingea o ușoară dără de sânge. O lovise în cap, rupându-i o bucățică din feastă.

Băeții mă priveau cu admirație și pizmă.

Când am luat fără voie păsărica în mână, trăia încă. Mi-a aruncat o privire tristă de tot, care m'a sfredelit până'n fundul sufletului și m'a durut nespus. Iar în palmă i-am simțit inimioara mică bătând din ce în ce mai grăbit. Uite, și-acum când deschid palma și o țin așa întinsă. simt în mijlocul ei cum svăcnește o inimioară mică și cum bate furtunos. Și asta mă chinule, iar dacă întâmplător bag de seamă înainte de culcare, nu mai pot dormi toată noaptea.

Văzând că-i curge sânge din căpșor, mi s'a făcut milă și fără să spun o vorbă, acoperind-o cu cealaltă mână, am rupt-o de fugă spre casă.

Câteva vrăbii, ciripind gălăgios, s'au luat după mine.

Nici nu știu când am ajuns acasă. Parc'aș fi avut aripi.

Abea putând să mai răsufli, urcasem dealul în goană nebună, m'am dus înaintea

mării și cu vorbe'ntretăiate, cu ochii nălăc-rimați și răsufierea găuită, i-am întins mâna cu păsărica și i-am spus rugător:

— „Moare! Scapă-o! Pune-i doctorii să scape! Te rog mămico!”

Mama se uită grăbit la pasăre și alergă spre bufetul din sufragerie aducând din serviciu sticlucă cu untdelemn, din care turnă cu grijă câteva picături pe rana sângerândă.

La noi, de câte ori nu știai ce doctorie să întrebuințezi, puneai untdelemn.

Vrabia a tresărit și a prins să se sbată în palma mea. Se oprea o clipă și iar tremura. Mă privea'ndelung cu ochii ei rotunzi ca mărgelile și fiecare privire era ca o săgeată înfiptă în creierul meu. Când o prindeau din nou scuturăturile se sbătea, svăcnea, sărea în salturi scurte, întindea aripile parcă voind să-și ia zborul și să fugă din locul suferinței, ca să cadă apoi istovită și să mă privească dureros de trist.

Stam cu palma întinsă, privind la sfârșitul păsăricii nevinovate, cu inima strânsă, cu creierul împietrit. Mama, de asemeni, amușise.

Când, după o ultimă svârcolire mai puternică decât celealte, vrăbiuța căzu frântă și'nchizând ochișorii, mari, mama rupse tăcerea, întrebându-mă:

— „Unde-ai găsit-o?”

Tresării speriat. Nu știam să mint.

— „În grădina publică”, răspunsei eu cu glasul stins.

— „Cine a lovit-o?”

Am ridicat ochii și izbucnind în hohote de plâns, abea putui să'ngân:

— „Eu, fără să vreau...”

— „Braavoo! Foarte frumos! Nu ți-a fost milă? Dacă este pui și acum părinții lui desnădăjduiți îl caută și-l cheamă plângând?”

Îmi amintii de vrăbiuțele ce mă urma-seră în zbor în drumul spre casă, de pui ce învățau să sboare prin grădină cum și de părinții ce se străduiau să-i învețe.

— „Dacă a avut ea pușori”, urmă mama, „și-acum n'are cine să-i hrănească!? Vezi cât rău ai făcut altora dintr'o joacă nechibzută?”

Vorbele mării mi-au sfredelit inima și'ncepui să plâng cu hohote.

— „Să știi că nu te mai iubesc. Pleacă din fața mea. Eu nu pot să iubesc un co-

pil fără inimă.”

— „N'am vrut s'o lovesc, mămico, zău că n'am vrut!” îngânai eu printre sughițurile plânsului.

— „Nu știu. Uite, a murit în mâna ta, lovită în cap, o păsărică fără vină. Un pui care nu făcea rău nimănui și care ci-ripea atât de voios. Pleacă, pleacă, să nu te mai văd!”

Am plecat strivit de mâhnire, m'am închis în odaia mea, am așezat vrăbiuța moartă pe fereastră, apoi, trântindu-mă pe pat am plâns până spre seară. Păsă-rica, rece și neclintită, sta pe fereastră, ca o dojană necruțătoare. De câte ori în-torceam ochii spre ea, începeam să plâng și mai tare.

Când am văzut că se-apropie seara, mi-am luat briceagul cu care ascuțeam creioanele, am scos din scrin o batistă albă, am înfășurat vrăbia în ea și strecurându-mă, nevăzută de-ai casei, m'am dus până'n vârful Canaralei, sus unde acum e o cruce albă, înliptă acolo în amintirea unor ostași înecați cu șalupa „Trotușul” și scoborând pe-alături, într'un loc primejdios și ascuns, am săpat o groapă, am pus în ea vrăbiuța ucisă și plângând am acoperit-o, așezând deasupra un semn, ca să cunosc locul.

Incepuse să bată un vânt ușor. Soarele scăpăta spre asfințit inflăcărând norii și'nroșind apele Dunării pe cari le unduia vântul. Cerul mi se părea pătat cu sânge, apa Dunării un șuvoiu de sânge, până și mâinile mele păreau stropite cu sânge. Sânge, sânge, peste tot numai sânge! Groaznic! De spaimă m'au trecut fiorii și fără să mai pot privi spre cer, sau Dunăre, am fugit acasă și plângând cu hohote am rugat-o pe măicuța mea să mă erte.

Mi-a spus că numai după ce mă voiu spovedi preotului și-mi va da el împăr-tășanie, arătând astfel că m'a ertat, mă va erta și ea.

Am postit o săptămână, m'am spovedit și m'am împărțășit.

Măicuța mea bună m'a ertat.

Totuși suflctul meu, gândul meu, amîn-tirea, nu vrea să mă erte nici acum și mă chinuie într'una. De câte ori nu visez noaptea păsărica cu căpșorul însângerat, rugându-mă cu ochii ei trști s'o scap de moarte! Odinioară, când veneam acasă

în vacanță, la apropierea amurgului, mă'n-dreptam spre locul unde îngropasem, ală-turi de liniștea mea, pe biata vrăbiuța. Plecam fără să spun o vorbă, ședeam în preajma mormântului ei până însera de-a-b-nelea și-apoi veneam acasă tot mut și stăpânit de tristețe. ...Vezi tu, de ani de zile mă chinuie această amintire. Ai vrea să suferi și tu tot așa?”

— „Nu!”

— „Atunci aruncă praștia.”

Ș. Mircea, fără să spuie un cuvânt: lăsă să-i lunece jos praștia căpătată de la un coleg în schimbul câtorva mărci argenti-nene, în vreme ce tatăl își ștergea pe furii ochii.

Rosmersholm

Tăcere ca la Rosmersholm!.. Sau, poate,
Sunt marea înainte de furtună..
Mă sperie adâncu-i.. e nebună..
Și-o liniște de criptă mă străbate.

Ca un fior prelung... Ce groaznic sună
In sufletu-mi tăcerea... Simt ciudate
Vedenii 'n preajma mea... Sinistru bate
Un vânt geros în noaptea fără lună..

Ce groaznic urlă liniștea în mine!
E cerul vânat... Zarea de lumină..
S'a risipit cu visele-i senine...

Pricep acum cât suferit-a Abel
Sub a lui Cain învrăjbită vină..
Și'n sufletu-mi se face noapte... Babel!..

Leontin Iliescu

Sextil Pușcariu

de Emil Petrovici

A împlinit șasezeci de ani Sextil Pușcariu, profesorul de limba și literatura română dela Universitatea din Cluj și directorul Muzeului Limbei Române.

Pentru cultura românească din Ardeal, mai cu seamă pentru cea dinainte de războiu, în sbuciumul ei după bunuri sufletești superioare în condițiile grele de atunci care-i țintuiau pașii la pământ, tânărul docent de filologie romanică dela Universitatea din Viena [1904] și în curând după aceea [1906], profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți a fost o mândrie și o cheazășie a posibilităților culturale ale neamului nostru de pe aceste meleaguri. Prin colaborări la reviste științifice străine. — *Zeitschrift für romanische Philologie, Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie, Literaturblatt für germanische und romanische Philologie, Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte, „Wörter und Sachen“*, etc. — dând articole și studii de filologie română și de istorie literară, și prin lucrări științifice fundamentale — *Der Dialekt des oberen Olthales in Fünfter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, Leipzig, 1898, *Die rumänischen Diminutivsuffixe*, Leipzig, 1899; *Lateinisches ti und ki im rumänischen, italienischen und sardischen*, Leipzig, 1904, etc. — s'a impus în cercurile științifice din Occident. În 1905 i se publică dicționarul etimologic (*Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*. I. Lateinisches Element, mit Be-

rücksichtigung aller romanischen Sprachen) în Colecția: *Sammlung Romanischer Elementarbücher*, publicată de Wilhelm Meyer-Lübke.

În anul următor e numit profesor la Cernăuți, iar Academia română îl însărcinează cu redactarea *Dicționarului*. Acesta îi ia foarte mult timp. Continuă totuși să colaboreze sârguincios la reviste și să publice studii, dintre care cel mai de seamă este o sinteză a cercetărilor de fonologie și morfologie istorică română: *Zur Rekonstruktion der Urrumänischen* (1910). Să amintim și publicarea — în colaborare cu Alexie Procopovici — a *Cărții cu învățatură* a lui Coresi (1914).

Urmează cei patru ani de groază ai războiului, după care cu atât mai strălucitoare par zorile unor zile mai bune pentru neamul românesc și pentru știința românească. Sextil Pușcariu joacă un rol de căpetenie în momentele acelea hotărâtoare pentru soarta Bucovinei dela sfârșitul marelui măcel. Drept răsplată pentru că, neînfricat și energic, întâiul după războiu, a dat glas revendicărilor românești în acel colț de țară, i-a fost hărăzit să ducă Regelui Românilor solia unirei Bucovinei cu țara mamă.

O clipă a fost ispitit de a se arunca în vâltoarea luptelor politice. Dar îndată și-a dat seamă că politică și știință nu se pot face în același timp: și a ales, firește, știința.

La Cluj îl așteptau doară atâtea opere de împlinit: Universitatea românească trebuia organizată; studiul limbii române trebuia ridicat la un nivel vrednic de noua instituție de înaltă cultură creată în capitala Ardealului românesc; Dicționarul Aca-

demiei trebuia continuat...

La Cluj, în atmosfera senină științifică dela Muzeul Limbei Române întemeiat și condus de dânsul, în tovărășia unei pleiade de cercetători pe care a știut să-i câștige pentru o colaborare rodnică într'un spirit de adevărată prietenie creând astfel ceea ce numește „școala filologică dela Cluj” și învrednicind astfel capitala Ardealului să fie considerată drept unul dintre cele mai importante centre de studii romanice de astăzi, — aici și-a dat cele mai de seamă opere ale sale: Admirabila privire sintetică asupra *Locului limbii române între limbile romanice* (discursul de recepțiune la Academie, 1910); adevărata capodoperă care este *Istoria literaturii române, epoca veche* (1921, apărută și în o a treia ediție), în care cărturarul cult admiră ținuta literară de o rară frumusețe a operei, dascălul, claritatea și conciziunea expunerii, iar specialistul, bogăția informațiilor pe care le dă; pe urmă volumele II și III (volumul I a apărut în 1906) ale *Studiilor istro române* (1926 și 1929), vastă monografie în care a fost cercetat tot ce poate fi în legătură cu graiul, istoria și etnografia micii insule românești din Istria, operă definitivă la care cu greu se va putea adăuga ceva nou, cuprinzând și câteva pagini de judicioase considerațiuni asupra formării neamului nostru în care regăsim aceeași putere de sinteză ca în *Zur Rekonstruktion des Urrumanischen* și în *Locul limbii române între limbile romanice*; în sfârșit nenumărate articole studii, etimologii publicate în diferite reviste și mai ales în *Dacoromania* (Buletinul Muzeului Limbei Române) care a ajuns la volumul al VIII-lea. Să nu uităm îndeosebi paginile din *Dacoromania* intitulate *Pe marginea cărților*, atât de pline de fine observații interesând lingvistica generală. De altfel toate operele sale de filologie sunt adevărate comori de asemenea observații de lingvistică generală.

Sextil Pușcariu se consideră, modest, un simplu specialist de filologie română. Cred însă că congresul linguiștilor, ținut anul trecut la Copenhaga, alegându-l printre cei patru președinți ai săi, a ținut astfel să recunoască meritele profesorului dela Cluj pe terenul științei generale a graiului.

De aceea trebuie salutată cu bucurie

ideea prietenilor și elevilor săi de a-i oferi drept omagiu un volum în limba franceză în care au fost reunite o seamă de articole de ale sale apărute în diferite reviste — multe din ele românești — și de pasagii din operele sale, mai caracteristice, prezentând un interes mai general lingvistic.

În tot timpul activității sale științifice, Sextil Pușcariu a fost la curent cu problemele și metodele mai nouă în cercetările lingvistice și a luat parte la discuții. Îi dorim ca încă mulți ani de-a rândul să-și păstreze capacitatea de a ținea tinerețe pas cu timpul, spre binele științei.

Sextil Pușcariu are în mare măsură darul, indispensabil unui învățat, de a vedea, într'o masă amorfă de fapte, firul roșu împrejurul căruia, ele se grupează, de a deosebi esențialul de accesoriu, de a îmbrățișa cu o privire sintetică întreg domeniul căruia îi aparțin faptele studiate și de a trage concluzii de o valoare cât mai generală. Talentul însă nu l-a dispensat de munca răbdurie, migăloasă la aparență chiar meschină a adunării, a clasării a vânturării materialului. După cum însuși spune undeva: Inteligența cercetătorului se aseamnă cu brițul bine ascuțit al meșterului bărbier. Oricât de tăios ar fi brițul, nu poate face treabă bună fără o sdravănă săpuneală a bărbii aspre a mușterului. La fel și mintea ageră a cercetătorului e de prisos fără o sârguincioasă, meticuloasă adunare și examinare a materialului. Iată o bună lecție pentru tinerii noștri „genii” cari disprețuesc munca.

Savantul și organizatorul Sextil Pușcariu este dublat de un om de inimă care împreună știe un farmec deosebit în jurul său. De altfel chiar acestei capacități de a captiva oamenii i se datoresc realizările ca organizator (Dicționarul Academiei, Universitatea din Cluj, Muzeul Limbei Române, Atlasul Lingvistic, etc.). Grație aceleiași magii este, în bună parte, atât de iubit și ca profesor, nu numai datorită clarității și frumuseții expunerii. Cei care l-am cunoscut mai de aproape, în seminarii, la Muzeul Limbei Române în ședințele săptămânale, în orele de colaborare științifică, nu s'au putut sustrage acestei vrăji. Mai cu seamă cei tineri îi vor fi veșnic devotați amintindu-și cu câtă camaraderescă bunăvoință le-au fost încurajați primii pași pe câmpul

științei. Niciodată un începător, după ce l-a cunoscut, nu și-a putut imagina ca Sextil Pușcariu s'ar putea supăra pentru că novicele și-a exprimat o părere deosebită de cea a maestrului.

Neobositului redactor al Dicționarului Academiei și curajosului și avântatului inițiator al Atlasului Linguistic Român îi urăm să vadă cât mai curând terminate aceste două opere monumentale închinete limbii române și să se poată apoi bucura de roadele pe care știința le va culege de pe urma lor.

20 de ani dela moartea lui Aurel C. Popovici

de Dr. Aurel E. Peteanu

În ziua de 10 Februarie a c., s'au împlinit 20 de ani, de când cel mai strălucit și fecund gânditor bănățean, Aurel C. Popovici, își doarme somnul de veci — departe de glia sa străbună, azi eliberată — în cimitirul orașului Geneva din Elveția.

Această zi de dureroasă aducere aminte se încrustează adânc pe răbojul anului și ne determină să facem un scurt popas, pentruca, cu suflete senine, curățite de orice sgură, să scuturăm praful de pe figura de elită a acestui mare vizionar și ideolog bănățean, cu renume mondial, evocându-i amintirea și închinându-i, cu sinceră admirație și recunoștință, câteva rânduri, în revistele și ziarele noastre din Banat.

Această evocare, această cinstire este, fără îndoială un act generos de postumă dreptate pentru eminentul doctrinar al naționalismului nostru românesc, pentru celce, încălzit pururea de cel mai superior ideal național, a știut să fie, o viață întreagă, simbolul celei mai neprihănite iubiri de neam, de glie și de limbă strămoșească.

Strâns contopit cu suferințele și destinele neamului nostru de pe ambele versante ale Carpaților, lugojanul Aurel C. Popovici a fost, în cea mai nobilă accepție a cuvântului, sinteza cea mai înaltă a tuturor calităților, personalitatea cea mai reprezentativă a Banatului și a Ardealului dela

sfârșitul veacului XIX-lea și începutul veacului al XX-lea.

O individualitate covârșitoare în viața noastră politică o pildă strălucită de eroism și abnegație.

Leagănul copilăriei sale a fost Lugojul cel cu frumoase tradiții românești, vechea cetățuie de rezistență sufletească a Banatului, unde aproape fiecare petec de pământ își are povestea sa și unde, lungi decenii de-a rândul, au vibrat mai puternic sentimentul, cultura și idealul nostru național.

Aici, în acest sanctuar al românismului bănățean, a văzut Aurel C. Popovici lumina zilei la 16 Octombrie 1863 și și-a legănat cei mai frumoși ani ai copilăriei saie, cu cortegiu-i nesfârșit de iluzii și nădejdi, primind dela bunii săi părinți: Constantin Popovici de meserie cojocar (fratele mamei lui Coriolan Brediceanu, cu numele Iuliana) și Maria Hosici o educație îngrijită pătrunsă de mireasma dătătoare de viață a credinței strămoșești.

Aici, în atmosfera tradițională de caldă simțire românească și de puternic naționalism a adevăratei metropole culturale a Banatului a fost crescut Aurel C. Popovici în sentimentele celei mai profunde religiozități, în mila lui Dumnezeu, în dragostea nețărmuită pentru tot ce era românesc și în credința neștrămutată în izbânda supremei noastre dreptăți naționale.

Aici și-a făcut studiile primare, remarcându-se prin sârguință, cuminenție, inteligență scripitoare și printr'o nobleță sufletească de rară calitate.

Cu această frumoasă zestre sufletească și-a continuat, apoi, studiile secundare la gimnaziul superior romano-catolic (azi liceul Coriolan Brediceanu), unde având mulți entuziaști și selecți colegi de școală români, dintre cari amintim pe cei mai cunoscuți: Ion Popovici, Gh. Popovici, Ștefan Petrovici, V. Vlad, Gh. Dobrin, Ioan Lupulescu, — părinții săi nădăjduiau că au găsit un mediu potrivit pentru dezvoltarea multiplelor sale însușiri sufletești.

La început, câțiva ani de-a rândul, acest mediu, această viață școlară nu lăsa nimic de dorit.

Între elevii români s'a stabilit în anul 1878, ca prin farmec, o atmosferă de caldă familiaritate și a pornit un curent de remarcabilă înviorare națională.

La îndemnul sufletului lor însetat de lumină și de ideal, s'au integrat și ei, cu exuberanța lor tinerească, în ritmul epocii de renaștere națională și au înjghebat, în afară de zidurile școlii, o societate de lectură românească secretă cu o frumoasă bibliotecă, ambele absolut necesare pentru a se putea adăpa din izvorul nescecat al literaturii, artei și trecutului poporului lor românesc, bogat în fapte mari, eroice, de adevărată epopee și'n suferinți fără pereche.

Societatea, cunoscută sub numirea de „Societatea de lectură a junimei române studioase din Lugoj” era îmbrățișată și promovată cu toată căldura de entuziaștii ei membri. Ședințele și le-a ținut, regulat, în fiecare Duminică — conform normelor obișnuite ale astorfel de societăți — după masă, într'o sală a școlii primare ortodoxe române, unde își avea și dulapul cu cărțile românești, catalogate și așezate cu grijă.

Toți membrii ei: Aurel C. Popovici, Ion Popovici (Bănățeanu), Gh. Popovici, Victor Vlad (Delamarina), Ștefan Petrovici, Gh. Dobrin, Ioan Lupulescu, Ștefan Lipovan, Nicolae Brândeș, D. Moise ș. a. erau în cea mai nobilă accepție a cuvântului, numai inimă, simțire și înflăcărare, suflete cu vibrații și expansiuni demne de toată admirația, care au desfășurat, cu elanul lor idealist, cu cultura și distincția lor sufletească, o activitate cu adevărat prodigioasă, înscriind, pe ecranul acțiunii românești din acea epocă de mari frământări, contribuția lor de nobilă muncă și simțire.

Dar, existența ei secretă nu putea fi permanentă. Organele de control ale școlii și ale statului aflând, cu nespuse indignare, secretul, s'au năpustit, cu toată furia, asupra entuziaștilor conducători ai societății, au disolvat-o și — după minuțioase anchete făcute în lunile Aprilie și Mai 1884 — au exoperat ordinul No. 18448 din 13 Iunie 1884 al Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică din Budapesta, prin care elevii: Ioan Lupulescu și Ștefan Lipovan de cl. VI a, Victor Vlad și Ioan Popovici de cl. IV-a au fost eliminați din gimnaziul superior rom. cat. din Lugoj pe motivul că au participat la ședințele unei societăți neadmise de regulament și pentru conduita lor provocatoare față de profesori.

Acest tragic sfârșit l-au avut „Societatea de lectură a junimei române studioase din Lugoj”, pentru a cărei întemeiere și prosperare elevii români de pe atunci și-au închinat toată munca și energia, tot aurul sufletului și al simțirii lor alese.

Astfel s'au înăbușit manifestările sănătoase, de un robust naționalism și pline de legitime nădejdi ale tineretului nostru român dela gimnaziul superior romano-catolic din Lugoj, Astfel s'a dărâmat și acest gingaș altar de cultură națională al „junimei române studioase” care a căutat să ție vie flacăra conștiinței naționale în sufletul tuturor tinerilor români grupați în jurul lui.

Elevii eliminați, înzestrați fiind cu un inepușabil dinamism sufletec, cu o amplă vibrație spirituală românească, s'au îndreptat numai decât spre alte orizonturi mai senine, mai lipsite de sbucium: Victor Vlad se înscrie la liceul «Sf. Sava» din București, iar Ioan Popovici la Institutul de Telogie și Pedagogie din Caransebeș.

Aurel C. Popovici, cutoatecă în clasele III, IV și V (anii școlari 1878—79 1880—81) a fost clas.ificat printre cei dintâi elevi, a părăsit gimnaziul superior din Lugoj deja la 26 Martie 1881. Indreptându-se spre izvoarele bogate în lumină și cultură românească, spre Brașov și Beiuș: vechile centre de rezistență sufletească al Românilor de dincoace de Carpați. În special în Beiuș, unde și-a făcut toate clasele superioare i s'a dat ocazie lui Aurel C Popovici să cunoască, temenic, istoria și literatura noastră națională, cu toate frământările și sforțările de veacuri ale mult încercatului nostru popor de pe ambele versante ale Carpaților. Aici și-a trecut și examenul de maturitate (bacalaureat) în anul 1884.

Terminându-și studiile secundare în Beiușul marelui Samuil Vulcan, în toamna anului 1884 s'a îndreptat, cu comoare sa de cunoștințe, de gândire și simțire, cu nescata sa sursă de nobil și viguros entuziasm, spre vechile și renumitele universități din Viena și Graz.

Aici lugojanul Aurel C. Popovici, urmând medicina și științele politice, și-a pus în vibrație cele mai nobile și puternice coarde ale sufletului său, străduindu-se cu o energie neobosită, cu entuziasmu-i înflăcărat

și cu dorința-i nepotolită de-a pătrunde în tainele mari ale științelor și ale tuturor sistemelor filozofice, spre o neconținută ascensiune spirituală.

În atmosfera de înaltă cultură a Vienei de atunci, s'a format, mlădiat, cristalizat și desăvârșit tânărul lugojan, inspirându-se din ideile naționale și sociale ale timpului și pregătindu-se temeinic nu atât pentru specializarea sa în medicină ci pentru a deveni marele îndrumător al vieții noastre naționale în toată complexitatea ei.

Porunca sângelui său românesc i-a dat, în această puternică metropolă a Austriei, curajul unei convingeri fanatice în misiunea sa națională, în legitimitatea cauzei nobile și mari, căreia s'a devotat cu atâta dragoste și pasiune.

Astfel se explică, apoi, că istoria sbuciumărilor noastre dela anul 1890 încoaci, este strâns legată de numele vibrant al acestui mare luptător național.

Începând dela grandioasa acțiune a „Memorandului” până la mult regretata și prematura sa stingere nu este un episod mai important în viața sbuciumată a Românilor din Ardeal, Banat și din Regatul liber, de care fecunda sa viață politică să fi fost străină.

Legat prin toate fibrele ființei sale sufletești de poporul nostru român de pretutindeni și încălzit de razele strălucitoare ale marelui nostru ideal național, Aurel C. Popovici, deja de tânăr student în medicină și științele politice dela Universitatea din Viena și Graz, și pune talentul excepțional, energia și inteligența sa scăpărătoare în serviciul Neamului său oropsit, redactând vigoasă și minunat documentata „*Replică a tinerimii universitare române din Transilvania și Ungaria*”, cunoscută cu titlul de: „*Chestiunea română în Transilvania și Ungaria*”, *Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria ia răspunsul dat de junimea academică maghiară, Memoriul studenților universitari cu o hartă etnografică a Austro-Ungariei și a Românilor*. Sibiu 1892.”

Cerându-și, apoi, cuvântul în viața noastră politică în epoca de mari frământări ale „Memorandului”, susține, cu trup și suflet și cu credință nesdruncinată în biruința dreptății, marea acțiune a memorandumistilor, alături de Dr. I. Rațiu, Dr. V. Lucaciu, Coroioanu, C. Brediceanu ș. a.

În anul 1893, fiind osândit de către Tribunalul din Cluj pentru redactarea și publicarea „*Replicei*”, la 4 ani temniță de stat, se refugiază, pentru totdeauna, în Capitala României libere și se stabilește la București. Aruncat de valurile furioase ale vieții politice maghiare exclusiviste atât de departe de locul său natal, de Lugojuul său iubit, ilustrul luptător național își pune în cumpănă aici, în metropola radiatoare de ideal al românismului, toată greutatea personalității sale distinse, dezvoltând o activitate extraordinară de fecundă și multilaterală, de o erudiție și intensitate rară, pe toate terenurile de manifestare ale vieții noastre românești.

Devine, în scurt timp, ca prin farmec, animatorul tuturor marilor mișcări și acțiuni naționale, un bărbat de înalte concepții politice, un apărător neclintit al unui program de mari realizări politice, culturale și literare.

Datorită vastelor și enciclopedicelor sale cunoștințe, desăvârșitei sale probități morale, precum și admirabilului său echilibru de alese însușiri, Aurel C. Popovici este invitat să ia parte activă la mișcarea „semănătoristă” și, după retragerea d lui profesor N. Iorga dela revista „Semănătorul”, să preia conducerea revistei.

Scoate, apoi, ziarul „România Jună”, colaborează, cu multă stăruință, dragoste și competență, la diferite reviste literare și ziare, în care atacă mari probleme politice, culturale și literare și scrie articole de model, de o erudiție rară, cu o logică strânsă și cu o metodă de documentare admirabilă.

Întâlnirea armonioasă a argumentelor sale, vigoarea și adâncimea sa de cugutare, puterea sa de sinteză și suflu etic de o incomparabilă înălțime, făceau, din diferitele sale articole și indeosebi, din monumentalele sale lucrări: „*Naționalism sau democrație*”, „*Vorbe înțelepte*”, „*Die Vereinigten Staten von Gross Österreich*”, „*Principii de naționalitate*”, „*Chestiunea de naționalitate și modurile soluțiunii sale în Ungaria*”, ș. a. o adevărată comoară, o filosofie a naționalismului românesc.

„Ideia federalizării Austro-Ungariei acceptată în principiu și de Arhiducele moștenitor Franz Ferdinand, — subiuniază într'un articol scris pentru „*Convorbiri Literare*”, la 20 Martie 1927: d-l Iuliu Maniu

— n'a fost de nimeni în mod atât de eloquent susținută prin argumente științifice și istorice, ca de Aurel C. Popovici. Iridentist și aderent convins al unității naționale, el tindea, cu orice preț și prin orice mijloc, la realizarea acesteia. Spirit practic, cum era, susținea această idee în cadrul „Grossösterreich“-ului și în cadrul unei înțelegeri contra Rusiei, câtă vreme ea nu i se părea de altfel practic posibil. Dar nu a șovăit nici un moment să îmbrățișeze calea înfăptuirii unității naționale alături de puterile înțelegerii în contra puterilor centrale cu sdrobirea Austriei, îndată ce s'a convins că pe această cale e posibilă înfăptuirea idealului său în mod și mai practic.

În anul 1912, idealul său politic îl determină să se stabilească la Viena, unde să consacre îndeosebi jurnalișmului politic, colaborând la cele mai mari ziare franceze, engleze, italiene și germane.

Activitatea sa din această vreme este uimitoare.

Ca și un bărbat cu înalte concepții politice, Aurel C. Popovici, angajează din Viena, cu prestigiul mare de care se bucura în presa europeană, cele mai aprige bătălii, polemici cu propagandistii ideii de stat maghiar unitar, arătând și infierând sovinișmul recalitrant al Ungurilor, blestematul lor sistem de anihilare, de sdrobire a tuturor naționalităților maghiare, precum și supremația artificială.

Tot în Viena scoate, pentru apărarea marilor interese ale naționalităților nemaghiare oprimare și în Ungaria, mult apreciatul său ziar: „Gross-Österreich“, în coloanele căruia luptă din toate puterile pentru lămurirea cât mai precisă a opiniei publice europene asupra situației înșurtable a naționalităților din Ungaria.

În cursul marelui războiu mondial, în luna Septembrie 1915, Aurel C. Popovici profetiza unui German soarta războiului în felul următor: „Veți fi bătuți, veți fi înfrânți și umiliți! Alsacia și Lorena va deveni franceză. România va deveni Transilvania, se va termina cu grandomania Kaiserului și Pangermanilor. Da, înfrânți, bătuți, umiliți, umiliți, umiliți!“

Și tot în anul 1915, cu ocazia ultimei întâlniri pe care a avut-o cu dl Iuliu Maniu la Viena, spunea marele nostru luptător :

„Scopul meu a fost totdeauna realizarea unirii tuturor Românilor. Credeam odată că se va putea face alătura de Austria și Germania. Le credeam mai cuminte, dar ce să fac ? chiar dacă ar vrea să facă azi ceva este prea târziu. Puterile centrale vor fi bătute. Chiar dacă ar învinge temporar puterile centrale, mai bine să sufere România alături de aliați, pentru cauza civilizației omenеști, decât să fie învingătoare alături de Puterile Centrale, urgisite de toată lumea. Unitatea națională se va face — și acesta este lucrul principal.“

Iată crezul nestrămutat al marelui apostol al unității noastre naționale, care a agitat, o viață întreagă, problema idealului național, cu un devotament vrednic de această mare cauză și a avut admirabilul curaj să-și plătească sentimentele sale naționale cu exilarea sa până la moarte depe meleagurile istorice ale Banatului și Ardealului și îndeosebi ale orașului său natal atât de scump ființii sale.

Iată declarațiile categorice ale unui vizionar bănățean stins, durere în anul 1917, la Geneva, înainte de a-și fi putut vedea înfăptuit idealul național și revedea glia străbună a locului său natal..

Lugojul, și cu el întreg Banatul, aducându-aminirii sale scumpe, prinos de venerație și recunoștință, făgăduie solemn că va face tot posibilul — întocmai ca și pentru Eftimiu Murgu — ca osemintele sale să fie aduse cât mai curând posibil, dela Geneva acasă la Lugoj și așezate în cavoul Capelei din Cimitirul său istoric, alături de Coriolan Brediceanu, Dr. Valeriu Branisce, Eftimiu Murgu și C. Nedelcu.

Este o datorie scumpă a conducătorilor actuali ai vechiului focar de lumină spirituală și de conștiință națională de pe malurile Timișului, a cărei împlinire numai poate suferi, de aci înainte, nici o amânare!!

Se cuvine această cinste din partea posterității, celui mai însuflețit și cuminte provovăduitor al renașterii noastre naționale, care și-a pus viața sublimă în slujba celor mai mari și vitale interese ale românismului de pretutindeni și și-a risipit-o până'n capăt cu atâta generozitate și avânt cu atâta dragoste și încredere neclintită în puterea și triumful dreptății, în izbânda definitivă a luptelor noastre naționale.

La moartea Arhiereului Ioan Boroș

În Lugoj s'a stins, în ziua de 29 Ianuarie a. crt., după lungi și grele suferințe, Arhiereul unit român *Ioan Boroș*, la vârsta excepțională de 86 ani.

Implacabilul destin a curmat în această zi geroasă, de cumplită iarnă, firul unei vieți de peste opt decenii și jumătate consacrată, în întregime, acelei binecuvântate și rodnice activități de neadormită santinelă pentru binele bisericii și credința neamului „*ce răsplata în ea-și găsește*“.

Providența a voit ca Arhiereul Ioan Boroș să se bucure de acest excepțional dar pentru a-și putea desăvârși, în cursul deceniilor de uriașe frământări, opera măreață de fortificare sufletească a credincioșilor săi, prin bogata și prodigioasă sa activitate pastorală, prin munca sa de pasionat, zelos și priceput cercetător al trecutului nostru.

În cronică sfortărilor nobile ale diecezei unite române din Lugoj dintre anii 1873-1936, nu găsim pagină pe care să nu fie trecut numele acestui venerabil Arhiereu, nume care și-a câștigat, prin propriile sale forțe, în galeria personalităților reprezentative ale Lugojului și ale bisericii unite române de dincoaci de Carpați, un loc deplin meritat.

Un martir al muncii creatoare, înzestrat cu o voință fermă, cu o minte clar văzătoare, cu o fire multilaterală și bogată în resurse, cu un admirabil simț practic de orientare în viață, cu o adâncă cunoștință de oameni și împrejurări, adică cu o admirabilă sinteză de însușiri spirituale, care i-au dat posibilitatea și tăria să înfrunte, în seria lungă a deceniilor de silinți încordate, cu deplină bărbăție, toate furtunile vieții.

S'a născut la 20 Octombrie 1850, în orașul Carei-Mari (jud. Sălaj), din părinții Ioan Boroș și Maria, născută Verga, la o grea răspântie a istoriei popoului nostru românesc de dincoace de Carpați.

Tatăl P. S. Sale era de familie nobilă, care purta, în diploma sa de nobleță, epitetul de Ghilvacii. Studiile primare și secundare de curs inferior le-a făcut în

orașul său natal, Carei-Mari, iar cele de curs superior la gimnaziul superior (liceu) gr. cat. român din Beiuș cu rezultat distins. Tot aici și-a trecut și examenul de bacalaureat (maturitate), în ziua de 26 Septembrie 1869, cu distincție.

Și-a continuat, apoi, studiile universitare la Facultatea de teologie dela Universitatea din Viena, la Institutul „*Santa Barbara*“ unde, pe lângă examene de teologie, a trecut și examenele de pedagogie (Catihet), toate cu succes eminent.

În ziua de 17 Iulie 1873 și-a trecut, tot la Viena „*cum unanimo voto*“, întâiul examen (riguros) de doctorat în teologie din studiile: Pastorală și Morală.

La 14 Noembrie 1873, a fost numit, de către Episcopul *Ioan Olteanu*, cancelist la Oficiul Diecezan unit român din Lugoj. Dela această dată Arhiereul Ioan Boroș a știut să urce, printr'o muncă stăruitoare, devotată și cinstită, prin însușirile sale alese și energia sa rară, de care a dat dovadă totdeauna, sub Episcopii: *Dr. Victor Mihalyi de Apșa*, *Dr. Demetrie Radu*, *Dr. Vasile Hossu*, *Dr. V. Frențiu*, *Dr. Alexandru Nicolescu*, până'n zilele *P. S. S. Dr. Ioan Bălan*; actualul Episcop al Lugojului, treptat, treptat întreaga scară a demnităților bisericești până la cea mai înaltă treaptă, la cea de *Arhiereu*.

Imediat după primirea acestei înalte distincții bisericești, la 30 Decembrie 1922, i s'a conferit și ordinul „*Coroana României*“ în grad de Comandor, iar în anul 1923: „*Răsplata Muncii*“ clasa I-a, drept recunoștință din partea Statului, pentru frumoasele sale succese obținute, în cursul deceniilor, pe toate terenurile de manifestare ale vieții noastre românești.

În seria lungă a celor șase decenii de activitate neîntreruptă, n'a dat înapoi dela nici o ocupație ce era în folosul bisericii și a neamului său.

Atât înainte de Unire, cât și după Unire până'n prezent, a desfășurat o activitate multilaterală și de reală valoare. A muncit, pururea, fără preget, cu încredere, însuflețire și devotament, necunoscând nici o oboseală nici o odihnă și achițându-se, cu strălucire, de toate misiunile ce i s'au dat — și afară de cele bisericești, — în calitate de președinte al Muzeului județan Caraș Severin (azi Se-

verin), începând dela 1918 până'n prezent, președinte al secției bănățene a Comisiunii pentru conservarea monumentelor istorice, membru al secțiunii istorice al „Astrei“, membru timp de 32 de ani, în consiliul județean (congregația comitatensă) a județului Caraș Severin, membru al consiliului orașenesc, membru al comisiunii orfelinatului județean și al spitalului județean, membru de onoare al Sindicatului zăriștilor profesioniști din Banat, membru al diferitelor instituțiuni culturale, de binefaceri publice și școlare. Cu un cuvânt Arhiepiscopul Ioan Boroș a recoltat succese îmbelșugate în toate ramurile de activitate care l-au revendicat, pentru că purta, cu drag, în sufletu i generos, toate năzuințele poporului nostru bănățean, în mijlocul căruia a trăit și activat.

Pe terenul publicisticii și al zăriștilor a desvoltat o activitate foarte bogată. Încă din frageda tinerețe a colaborat la „Gazeta Transilvaniei“, la „Observatorul“ lui Gheorghe Barițiu și la multe alte zăre și reviste, îmbogățind literatura noastră religioasă, în mod simțitor, cu frumoase și valoroase lucrări liturgice, canonice, istorice, didactice ș. a. A adunat, decenii de-a rândul, cu o admirabilă sârguință de albină neostenită, un imens material istoric, îndeosebi privitor la trecutul bogat în evenimente mari al Lugojului.

Lucrările cele mai recente (toate în manuscrise) ale Arhiepiscopului Ioan Boroș sunt :

- 1) „Repertoriul istoric“ despre orașul Lugoj și districtul sau județul Caraș (vechiu), începând dela anul 1332 până la 1800;
- 2) Tipic bisericesc;
- 3) Biografia lui Eftimie Murgu;
- 4) Meseriașii și comercianții din Lugoj;
- 5) Trecutul istoric al evreilor din Lugoj;
- 6) Deținuții politici dintre anii 1848—1851 din județul Caraș;
- 7) Din trecutul școalelor și instituțiunilor culturale și de binefacere din Lugoj;
- 8) Mănăstirea Prislopului din județul Hunedoarei (cu toate documentele).
- 9) Predici pentru sărbătorile de peste an ș. a.

A creat numeroase fonduri diecezane din care s'au împărțit și se vor împărți mulți orfani și tineri talentați, lipsiți de mijloace. Ținem să subliniem, îndăosebi fundația sa proprie, destinată pentru elevii uniți români săraci și merituoși ai școalelor secundare din localitate, adăpostii în Convictul diecezan.

A ridicat, apoi, pe cheltuiala sa proprie, diferite cruci, monumente și, în timpul din urmă, o frumoasă capelă în cimitirul gr. cat. rom. din localitate, care-i vor înveșnici numele.

Dealtcum, Arhiepiscopul Ion Boroș și-a asigurat, și prin activitatea sa prodigioasă, neîntreruptă și binecuvântată de 63 ani, un loc neperitor în istoria bisericii și a poporului nostru român bănățean, călăuzindu-i pașii, timp atât de îndelungat, pe căile idealului creștinesc și ale sacrificiului mântuitor.

Importanta operă pe care a înfăptuit-o Arhiepiscopul Ioan Boroș este, incontestabil cel mai frumos monument pe care un muritor și-l poate ridica în această viață trecătoare.

Rămășițele pământești au fost așezate, spre veșnică odihnă, în ziua de 31 Ianuarie a. crt., cu solemnitatea funebă convenită marilor noștri îndrumători spirituali, în noua Capelă a cimitirului unit român din Lugoj, ridicată pe cheltuiala sa și sfântită de actualul Episcop al Lugojului, P. S. S. Dr. Ioan Bălan, în luna Decembrie 1936.

În fața golului mare, pe care Arhiepiscopul Ioan Boroș îl lasă în rândurile cele mai de seamă ale adevăraților noștri mari călăuzitori, în mijlocul regretelor unanime, aducem și noi, pe această cale, prinosul trainice și nețărmuritei noastre recunoștințe.

Dr. A. E. Peteanu

Cronică literară

Mihail Lungianu: Din țara lui Alb
Impărat, basme.

(Editura „Cugetarea“ 1937)

Eminentul povestitor și om de litere Mihail Lungianu, a dăruit sufletului românesc izvorul limpede al basmului scris cu atâta competență și măiestrie literară, încât a ridicat mitul românesc la înălțimi de azur în ansamblul culturii universale. Nu am afirmat aceasta dintr'un sentiment necontrolat de mine însumi și neadâncit așa cum trebuia. Nici nu susțin aceasta fără convingerea deplină că tot ce am spus

este întemeiat pe adevăr.- Mihail Lungianu a spart ghița între cele două concepții: influența slavă și greco-romană în mitologia noastră și prioritatea mitologiei românești care a influențat atât mitologia slavo-greco-romană cât și mitologia germanică. A documentat că leagănul culturii europene e aici în creierul Carpaților. Prin urmare, cercetările ulterioare, au punct de sprijin pentru dărâmarea teoriilor de până acum, cari puneau pe plan de inferioritate cultura românească specifică, veche cât neamul nostru de păstori.

Acestor valori de gând românesc, se adaugă un șireag de basme, perle literare pentru odihna sufletului nostru în autenticul românesc. În opera lui Mihail Lungianu se întâlnesc și merg paralel pe înălțimi de rumânitate, limba neamului cu sufletul neamului, grandios și măreț ca tradiția noastră venită dedincolo de Sciți și Daci. Toată opera acestui scriitor de treiori premiat de Academia Română e strălămpede și se poate vedea prin ea până în afunzimirile originii noastre identică cu originea culturii europene.

„Din țara lui Alb Impărat” nu e o carte numai pentru copiii cu sufletul de basm. Acolo se poate învăța duhul neamului, deci e o carte pentru ori și cine se vrea botezat în duhul neamului și scuturat de îndoielile primite prin câștigarea unor cunoștințe străine de adevărul neted românesc.

Undeva, în amintirea copilăriei mele, Mihail Lungianu, apare sfătos cu sufletul blând și cu ochii adânci. Așa mi l-am imaginat în clipa când prin opera sa am început a iubi glasul slovelor românești.

Grigore Bugarin.

Malin Bogoe: „Picături de venin“

Epigrame.

Am vorbit într'unul din numerile trecute ale revistei „Luceafărul” despre epigramele din Banat și aminteam între altele influența lui M. Ar. Dan asupra epigramei din Banat.

Iată acum, un nou volum de epigrame apărut în vitrina librăriei și care, dacă are ceva din influența lui M. Ar. Dan, aduce cu sine totuși o parte de originalitate și scăpărări do incisivitate necesar epigramei — cari merită o deosebită atenție.

E vorba de „Picături de venin” cartea dlui Malin Bogoe, răsărită zilele trecute în vitrină, ca ghiociei în această deștrămare de început de primăvară.

Autorul spune despre el doar atât :

„In viață am doar un păcat
Ce cred că-l vede orișicine :
Pe când, pe toți i-am criticat,
N'am îndrăsnit nicicând pe mine . . .”

Epigrama de Malin Bogoe, se împune de cum deschizi volumul. Iată spre exemplu : „statutele Asociației scriitorilor români din Banat »Altarul Cărții« cer ca membrii să aibe fiecare o carte tipărită . . .”

„Statutul spune — vezi — atât de clar :
„Să ai o carte, spre-a intra'n Altar . . .”
Însă observ că azi fac parte
Și din acei fără de . . . carte.”

Sau două epigrame destinate poetului Volbură Poiană Năsturaș, care cred, sunt cele mai bune din volum :

Autorului volumului „ Costic'al popii
cel într'o doagă, dedicat fetii sale . . .

„Eu abia azi am aflat-o
Dece fetiții-a dedicat-o :
Ca să vadă zău și fata
Lipsa doagelor lui tata . . .”

Și alta aceluiași, care a scos romanul „Din stejar, stejar răsare”.

„Aceasta-o știe fiecare
Că „Din stejar, stejar răsare”.
La Năsturaș ? Ce n'torsătură !
A răsărit . . . maculatură . . .”

N'au scăpat de sub ironia lui Bogoe nici scriitorii bucureșteni. Crevedia lucrează la romanul „Mămăligă”.

„La „Mămăligă” tu amice,
Cum de doi ani lucrezi — se zice =
Dar eu fi-o spun — și deci mă iartă —
Că la sfârșit va fi neștiartă”

Malin Bogoe ne-a dăruit o carte bună, ușor de citit. Epigramele sale îl pun în rândul de frunte al epigramiștilor noștri. În modestia lui, iată cum își privește cartea, autorul „picăturilor de venin”.

„Pe gratis la cei mari sau mici
Le-am dat o picătură, două . . .
Și toate adunate-aici,

Pe- un singur pol, vi le dau vouă.

Deci cumpărați cartea și veți fi mulțumiți.

Siomin Doru

Cronica revistelor

Foia Poporului Român

Sau cum spune subtitlul „Organ săptămânal de cultură și informațiuni pentru

Românii din Banatul iugoslav", este o nouă gazetă ce apare la Vârșeț începând dela sfârșitul anului 1936. Redactorul foii e părintele Ion Mităr, tatăl profesorului Tiberiu Mităr dela Școala Comercială din Lugoj. „Foaia Poporului Român“ din Iugoslavia este condusă de un comitet compus din foștii redactori ai ziarului „Nădejdea“ dela Vârșeț.

NOTE

Tiberiu Brediceanu

În numărul prezent în care publicăm date inedite din viața marelui om politic bănățean Coriolan Brediceanu, e momentul să ne gândim și la urmașii săi cari au adus noui străluciri numelui și tradiției familiei lor. Unul dintre băieții lui este dl. Caius Brediceanu, ministrul României la Helsingfors în Finlanda, iar celalalt dl Tiberiu Brediceanu, renumitul compozitor. Vom da aici notele biografice ale dlui Tiberiu Brediceanu așa cum le-am cules direct dela dsa.

Tiberiu Brediceanu, născut în Lugoj la 2 Aprilie 1877, este fiul ilustrului luptător național Coriolan Brediceanu, deputat în Camera ungară în repetate rânduri și avocat cu o strălucită reputație.

Tib. Brediceanu a studiat dreptul în Budapesta, Bratislava, Viena și Roma, luând doctoratul în drept la universitatea din Cluj în anul 1902. Studii muzicale a făcut ca mama sa, excelentă pianistă, cu maestrul Iosif Czegka, fost dirigent al Reuniunii române de cântări și muzică din Lugoj, cu Iacob Mureșianu la Blaj, cu Hermann Kirchner la Sibiu și cu alți profesori în timpul studiilor sale universitare.

A fost director executiv la banca „Albina“ în care calitate a avut delegația de a conduce Filiala din Brașov a acestui institut.

În ceasuri libere s'a ocupat de muzică și cu predilecție de muzica populară românească. Pe acest teren lucrările sale mai însemnate sunt: „Doine și cântece românești pe teme populare“ (10 caiete), „Jocuri românești pe teme populare“ (8 caiete) — din acestea primele caiete au fost premiate de „Societatea pentru fond

de teatru român“ — și „Colinde“ (1 caiet). Din însărcinarea „Academiei române“ a cules, în 1910, 170 melodii populare românești din ținutul Maramureșului, iar în anii 1921, 22, 23 și 25 aproape 1000 melodii populare românești din 82 comune bănățene. Aceasta din urmă lucrare a sa a fost premiată la concursul din 1925 al „Societății compozitorilor români“. Mult apreciat și cunoscut este Poemul său muzical — etnografic: „Banatul, Ardealul, Crișana și Maramureșul în port, joc și cântec“, executat mai întâiu în Sibiu la 1905, cu prilejul inaugurării Muzeului etnografic al Asociațiunii „Astra“, apoi la multe alte ocazii (în Budapesta, Arad, Viena, Brașov, Timișoara, Cluj, București și în fine — completat cu toate ținuturile României mari și purtând acum titlul „România — în port, joc și cântec“ — la București la 1929, cu ocazia serbării aniversării a 10 ani dela unire, la Teatrul Național, în prezența familiei Regale și a înalților demnitari ai țării — Tot așa de populară este și icoana sa dela țară, într'un act „La șezătoare“. Reprezentată pentru prima oară de către Reuniunea română de muzică din Sibiu, 1908, la aniversarea a 25 ani dela moartea compozitorului Ciprian Porumbescu, de atunci aproape în fiecare an s'a executat de 2—3 prin diferite localități din țară și la românii din America. O altă importantă lucrare a sa este „Scara Mare“, scene lirice din ajunul Crăciunului, în 3 tablouri, a cărei premieră a fost la Opera Română din Cluj în anul 1924 și care face parte din repertoriul Operelor Române din București și Cluj. În 1932 a terminat Pantomima în 4 tablouri „Înviere“ cu scenariul de Lucian Blaga, iar la 20 Septembrie 1936 s'a reprezentat de către Opera Română din Cluj, cu ocazia serbătorii jubileului de 75 de ani de existență al Asociațiunii „Astra“, la Blaj, o nouă lucrare a sa Icoana dela țară într'un act „La serciș“.

Toate aceste lucrări au contribuit mult la popularizarea și la deșteptarea interesului pentru muzica populară românească cât și la întărirea credinței, că creația muzicală a neamului nostru e nu numai interesantă și vrednică de toată noastră atențiune, ci ea se poate utiliza cu succes în geniul muzicii superioare culte.

După trecerea în stăpânirea românească a Banatului, Crișanei, Ardealului și Maramureșului, Tib. Brediceanu, ca director al departamentului cultelor și instrucțiunii publice a Consiliului Dirigent Român, a organizat și a condus însuși primul turneu oficial în ținuturile de dincoace de Carpați al Teatrului Național din București, a normalizat situația teatrelor minoritare a luat în primire muzeele din aceste părți ale României și a stăruit la Ministerul cultelor și instrucțiunii publice din București pentru înființarea unei direcțiuni generale a artelor pentru toată țara.

În ședința din August 1919 a Marelui Sfat Național din Sibiu este ales Șef al Resortului ocrotirii sociale și artelor în Consiliul Dirigent Român, iar în toamna aceluiaș an este ales deputat al circumscripției Bocșa Montană. Ca șef de resort întemeiază prima scenă stabilă românească de drame și comedii: Teatrul Național din Cluj, care își începe activitatea la 1 Decembrie 1919, — înființează, tot acolo, primul Conservator de muzică și artă dramatică din Ardeal ca instituție de stat, pe care îl inaugurează la 28 Martie 1920 și în fine, învingând o mulțime de greutăți, deschide la 25 Maiu 1920 Opera Națională (mai târziu numită Opera Română) din Cluj: prima operă de stat în România. În mare parte la stăruințele dânsului se înființează la Ministerul cultelor și artelor din București, în anul 1927, prima Comisiune pentru Arhiva fonogramică și publicarea de folclor muzical, și face parte din fundatorii Conservatorului de muzică „Astra” din Brașov al cărui președinte este dela întemeiere (1928).

În interesul muzicii românești Tib. Brediceanu desfășură o frumoasă activitate și prin articolele sale scrise în diverse ziare și reviste cât și prin conferințele sale ținute la diferite ocazii. Printre acestea se remarcă:

1. Conferința ținută despre: „Nica — vestitul lăutar dela Lugoj” la adunarea generală a „Societății pentru fond de teatru român” la Sebeș-Alba în August 1903.

2. Adausele muzicale redactate și publicate împreună cu compozitorul G. Șorban, în revista „Lucafărul” din Sibiu în anii 1910—11.

3. Cuvântare ținută la deschiderea Con-

servatorului de muzică și artă dramatică din Cluj, Martie 1920.

4. Cuvântare ținută la jubileul de 40 de ani de activitate muzicală a măestrului George Dima, Cluj 1922.

5. „Muzica și compozitorii români ai Transilvaniei”, conferință ținută în cadrele „Astrei” — Basarabiene la Chișinău 1926.

6. „Motivul muzical în creația populară”, conferință ținută în cadrele Universității Libere (Fundatiunea Universitară Carol I), București 1927.

7. Istoricele și starea actuală a cercetărilor de muzică populară românească”, conferință ținută la Congresul artelor populare din Praga. 1928.

8. „Iacob Mureșianu — Amintiri” destinat unei publicații jubiliare a școlilor din Blaj.

9. „Muzica din Banat și compozitorul Ioan Vidu”, — conferință ținută la Radio-București 1932.

Pentru meritele sale câștigate pe terenul muzicii populare românești, a compozițiilor sale și a înființării așezămintelor culturale și artistice amintite Tib. Brediceanu a fost decorat mai de multe ori și a obținut în anul 1927, premiul național pentru muzică.

Neolatinitate

În iarna lui 1935-36, s'a ținut la Port-au-Prince, capitala republicii negre Haiti, al XII-lea Congres al Presei Neolatine, — sărbătorindu-se totodată, la Basse-Terre și la Fort de France, tricentenarul unirii Guadelupeii și Martinicăii, cu Franța. Au fost reprezentate în insoritele Antile, atâtea și atâtea țări neolatine și în special Franța, rganizatoarea acelei interesante cruciere (pe transatlanticul „Columbia”) Mediterana cea tropicală, dintre cele două Americi.

România a fost prezentă prin d. Carnolle (?), iar Italia prin cunoscutul poet și neobositul realizator de punți spirituale între Roma fascistă și lumea franceză, d. Lionello Fiumi care, în emoționanta epocă a războiului cu Abisinia cea neagră, a sancțiunilor inoportune și a inutilei tensiuni franco-italiene, — a înfățișat publicului de coloare de acolo (republica Haiti are 90% din populație, negri de origine africană), în limba lui Dante, subiectul Lo spirito e il macchinismo, făcând ură-

rea mussoliniană ca „forțele materiei să devină allatele și nu învingătoarele puterilor spiritului”.

Intors la Paris, unde conduce, în al șaselea an, admirabila revistă italo-franceză Dante („revue de culture latine”), — a început să tipărească, în cele două limbi surori, Immagini delle Antille («Images des Antilles»). — superb colan de proze lirice, inspirate de marea neolatinizată și dedicate ilustrațiilor italianizantei Maurice de Waleffe și Jean Vignaud.

Bucata tradusă de noi aici, Ex-voto, publicată împreună cu altele, în nrul 3-4-al revistei Dante (Paris, mart. april 1935, pe 88 și 90 în italienește și p. 89 și 91, în franțuzește), a avut nerocul să fie transpusă, în câteva luni de zile, în vreo zece limbi diferite (în ungurește, tălmăcită de poetul Ladislau Galdi, a apărut la Arad, în revista „Vasárnap»). Ne facem o plăcută datorie de-a o înfățișa în versiune românească, fiind una din cele mai expresive, mai pasionate și mai luminoase pagini din opera d-lui Lionello Fiumi, — din poeziile cărui va apărea în curând, în caetele „Ausonie”, o culegere de vreo treizeci de traduceri în limba noastră, făcute de d. Giuseppe Cifarelli din Sibiu.”

Pimen Constantinescu

Grigore Bugarin

va publica un volum de sonete intitulat »cântarea munților«. Versurile »Pe drumul baladelor« publicate în acest număr fac parte din proiectatul volum.

Traian Vuia

ne trimite din Franța, dela Garches, simțite și prețioase amintiri din viața publică a Bănățenilor de altădată. Ca unul dintre cei mai de seamă luptători ai gardei bătrâne, cari au stat în serviciul neamului românesc din Banat în cele mai grele vremi ale dominațiunii străine, și mai ales ca intim și statornic colaborator al marelui naționalist Coriolan Brediceanu, dl Traian Vuia ne aduce pagini inedite și extrem de interesante pentru cunoașterea frământărilor politice și culturale ale Românilor bănățeni,

Ilie Rusmir

profesor la Oravița și președintele desfrământului Caraș al »Astrei«, a publi-

cat în revista »Transilvania din Sibiu (Anul 67 nr. dec. 1936) un foarte interesant studiu despre echipa de cercetări monografice și realizări practice din comunele Borlovenii vechi și Pataș.

„Astra” în Banatul Iugoslav

Cetim în „Foaia Poporului Român” din Vârșeț, că în ziua de 10 Decembrie 1936 s'a ținut în acest oraș adunarea generală de constituire a Asociațiunii pentru cultura și literatura poporului român din Banatul Iugoslav. Luând parte delegați din 28 sate românești, precum și părintele protopop al Panciovei Ioan Murgu. Ședința a fost deschisă de preotul Ion Mitâr, președintele comitetului de inițiativă urmând apoi raportul secretarului general părintele Lazăr Cârdu. În comitetul central au fost aleși ca membri: preoții Ion Mitâr, Lazăr Cârdu, Traian Bojin, Corneliu Cure, Ioan Naia, Adam Fiștea, Teodor Petrică, Eftimie Șoșdean, Cuzman Lăpădat, învățătorii: Petru Băla, Savu Nicolaevici, Nicolae Boldea, Ștefan Voiu, Nicolae Șofariu, apoi Nicoiaie Năda dir. de bancă, Ștefan Băla contabil, Panta Jeccea dir. de bancă, Iulian Moise ing. agronom, Sava Nicolaevici, Ștegher și Gheorghe Roșu agricultori. Conducerea „Astrei” a fost constituită în felul următor: președinți de onoare domnii protopopi Traian Oprea, Ioan Murgu și Gherasim Andru, președinte: preotul Ion Mitâr, vicepreședini: preotul Adam Fiștea și dir. Nicolae Năda, secretar general: preotul Lazăr Cârdu, secretar literar: preotul Aurel Uroș Doloveanu, casier: contabilul Ștefan Băla, bibliotecar și arhivar: preotul Gruia Roșu, econom: Iulian Moise, jurisconsult: avocatul Dr. Valeriu Cocora controlori: preotul Teodor Petrică și ing. Iulian Moise. Așteptăm noutăți despre activitatea culturală și literară a »Astrei« astfel constituită pentru Românii din Banatul Iugoslav.

Petru Sfetca

d butantul poet al Lipovei pregătește un volum de versuri intitulat »Urmele trecutului«.

Mircea Munteanu

tânărul publicist din Arad își adună epigramele într'un volum pe care îl pregătește pentru tipar.

Prezentul număr a apărut la sfârșitul lunii Februarie.

LVCEAFĂRVL

Redacția și Administrația: Timișoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în țară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorități, instituțiuni și întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti și pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Traian Vuia : Din viața publică a Bănățenilor de altădată. Coriolan Brediceanu	41
Grigore Bugarin : Pe drumul baladelor (poezie)	49
Dr. Ștefan Ciroianu : Paul Chinezul, Piesă națională în 3 acte	50
Pavel P. Belu : Reîntoarcere (poezie)	60
Mia Marian : Fulgi de zăpadă. Fragment din romanul „Bastardul”	61
Lionello Fiumi : „Imagini delle Antille”. Ex voto. Traducere de Pimen Constantinescu	62
Filippo Pananti : Epigrame despre artiști, traduse de Pimen Constantinescu	63
Mihai Avramescu : Iarnă (poezie)	64
Const. Rîuleț : Credința (poezie)	64
Dem. Psatta : Praștia. Schiță	65
Leontin Iliescu : Rosmersholm (poezie)	67

CRONICI:

Emil Petrovici : Sextil Pușcariu	68
Dr. Aurel E. Peteanu : 20 ani dela moartea lui Aurel C. Popovici	70
” ” : La moartea Arhiereului Ioan Boroș	74

Cronica literară:

Milhail Lungianu: „Din țara lui Alb Impărat” basme, recenzie de Grigore Bugarin	
Malin Bogoie: „Picături de venin” (Epigrame) recenzie de Siomin Doru	76

Cronica revistelor.

Note:

Tiberiu Brediceanu (biografie completă). Neolatinitate	77
„Astra” în Banatul Jugoslav. Diverse.	

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.